

Tööturu Ülevaade

Eesti Pank
EUROSÜSTEEM

1/2024

Eesti Panga ekspertide koostatud Tööturu Ülevaade käsitleb Eesti tööjõupakkumise ja -nõudluse ning tööjõu hinna ehk palkade arengut. Keskpank jälgib tööturu arengut kahel põhjusel. Esiteks on tööjõud oluline tootmissisend, mistõttu on tööjõupakkumise või tööjõu aktiivsuse muutusel otsene mõju potentsiaalsele majanduskasvule. Teiseks võib tööturul toimuv avaldada suurt mõju inflatsioonile. Kuna euroala rahapoliitika eesmärk on hinnastabiilsus ja Eesti majandus on avatud, saab meie majandus kohanduda muutustega eelkõige tootmissisendite hindade ja koguste kaudu. Seetõttu on vajalik tööturu paindlikkus ja see, et palgatõus vastaks tootlikkuse kasvule ega põhjustaks tootmiskulude kasvades liiga kiiret inflatsiooni.

Koostanud	Orsolya Soosaar, Katri Urke, Lauri Matsulevitš, Kaspar Oja
Toimetanud	Ragne Rambi
Küljendanud	Triinu Talve, Urmas Raidma
Võrguväljaanne	ISSN 2346-6936

SISUKORD

KOKKUVÕTE.....	4
TÖÖJÕUNÕUDLUS.....	5
Hõive.....	5
Taustinfo 1. Ameti ja hariduse vastavus tööjõu-uuringu põhjal.....	10
Hõive arengu väljavaade	14
TÖÖPUUDUS.....	16
TÖÖJÕUPAKKUMINE.....	20
Taustinfo 2. Vanemaealiste tööturul osalemine.....	23
KESKMINEPALK.....	27
Taustinfo 3. Seos tootlikkuse ja hõive struktuurimuutuse vahel	31

KOKKUVÕTE

Energia- ja sõjakriisi mõjul 2023. aasta teises pooles ja ka 2024. aasta alguses tööhõive kahanes, kuid majanduslanguse ulatust arvestades seni mõõdukalt. Nõrgale majanduskeskkonnale vähe reageeriv tööturg pole vaid Eesti fenomen; seda võib täheldada paljudes Euroopa riikides. Ei ole ühest selgitust, miks see nii on, kuid tõenäoliselt on selle taga mitu tegurit. Töökohti aitas säilitada viivitus palgakasvu kiirenemises kriisi hakul, mis tegi tööjõu teiste tootmissisendite suhtes soodsamaks; ettevõtete kasumid säilisid majanduslanguse alguses, sest tootmismahu kahanemist kompenseeris kiire hinnatõus; ettevõtted kartsid tööjõupuudust majandusolukorra paranedes jne. 2023. aasta jooksul tõid inflatsiooni taltumine, tootmismahu vähenemine ja samal ajal hoogne palgakasv kaasa kasumite kahanemise. Arvestades, et väliskeskkond töötab paraneda pikaldaselt ning et tööturg hakkab pärast majanduse kasvule pöördumist taastuma mõningase hilinemisega, võib oodata, et tööhõive kahaneb selle aasta alguses edasi.

Praegune kriis algas energia- ja toormehindade järsust tõusust ning Venemaa ja Valgevene kaubanduse vähenemisest sanktsioonide mõjul. Need šokid tabasid eelkõige tööstussektorit. Töötlevas tööstuses ja sellega tihedalt seotud tegevusaladel ongi hõive kõige rohkem kahanenud. Erakordselt kiire inflatsiooni ohjeldamiseks karmistasid keskpangad rahapoliitikat ning kerkinud intressimäärad omakorda pidurdasid kinnisvara- ja ehitussektori aktiivsust, mis kahandas ehitussektori hõivet. Kuni 2023. aasta keskpaigani püsis teenuste sektori hõive stabiilne, kuid 2023. aasta teises pooles kandus majanduslanguse mõju ka sinna. Hõive suurenes aasta teises pooles põhiliselt avalikku sektorisse kuuluvatel tegevusaladel, finantssektoris, kus kõrged intressimäärad on kasumlikkust suurendanud, ning tegevusaladel, mis veel taastuvad koroonaviiruse kriisist.

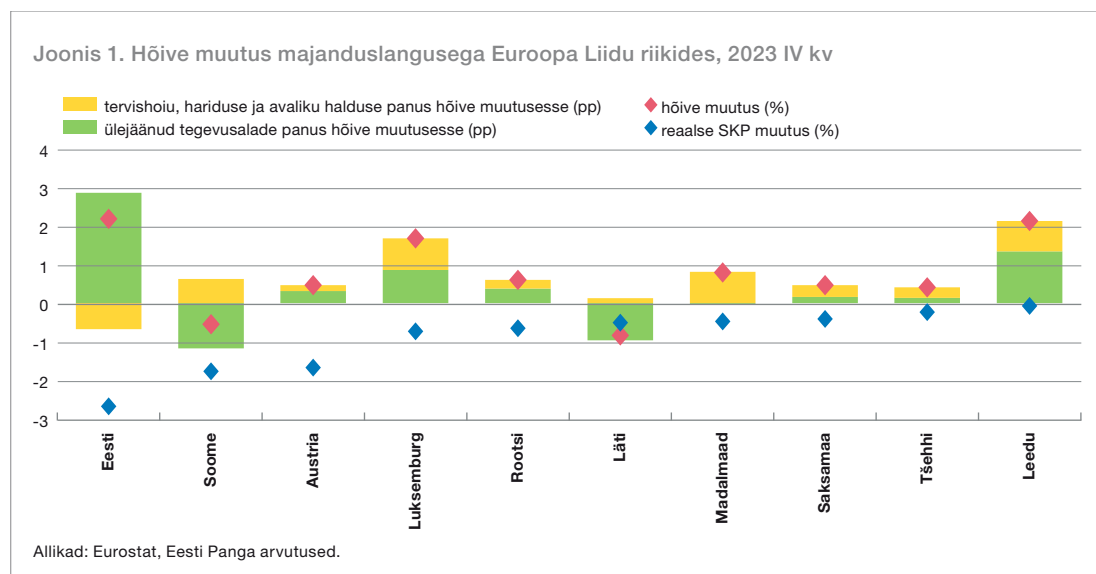
Töötuse määr oli 2023. aasta teises pooles kõrgem kui esimeses. Tööjõu-uuringu hinnang töötuse määra kohta küll alanes 2023. aasta viimases kvartalis, kuid kuiste andmete põhjal kerkis see 2024. aasta alguses taas. Ka registreeritud töötus on alates 2023. aasta keskpaigast hooajalisi tegureid arvestades järjest suurenenud ning registreeritud töötuid on ühe vaba töökoha kohta üha rohkem. See aga tähendab tihedamat konkurentsi töökohtade pärast ja väiksemat palgatõusurvet. Piirkondadest suurenes töötus Ida-Virumaal rohkem kui mujal Eestis – seda võib selgitada tööstussektori suurema osakaaluga. Teistes Eesti maakondades oli registreeritud töötuse määr väga ühtlane.

Keskmise brutokuupalga kasv aeglustus 2023. aasta jooksul tänu erasektorile. Avalikus sektoris kiirendas palgakasvu 2023. aasta alguses õpetajate palga alammäära hüppeline tõus ja tervishoius jõustunud kollektiivleping. 2024. aasta alguses on oodata avaliku sektori palgakasvu järsku aeglustumist, sest käesoleva aasta riigieelarve palgafondi tõus on märksa väiksem kui eelmise aasta oma. Kuigi palgakasv erasektoris aeglustus, oli see madalat inflatsioonimäära ja püsivat majanduslangust arvestades siiski hoogne. Tööjõutulu osakaal SKPs on jõudnud nüüdseks kõrgemale, kui see oli koroonaviiruse kriisi ajal. Ettevõtete vaatevinklist tähendab see tootmiskulu suurenemist, mis muudab eksporditurgudel teiste riikide tootjatega konkureerimise keerulisemaks.

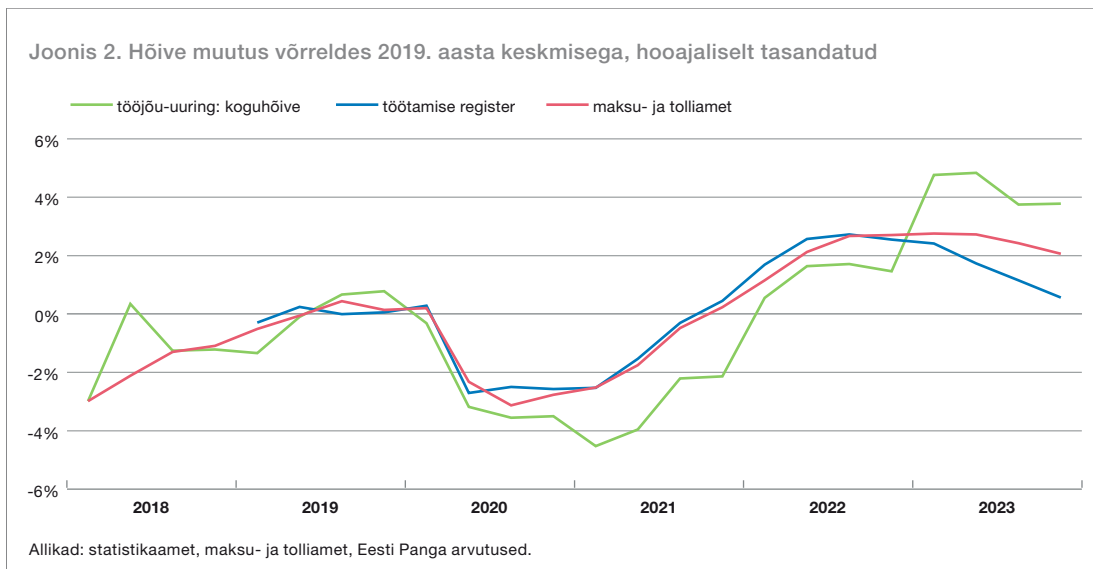
TÖÖJÕUNÕUDLUS

HÕIVE

Juba kaks aastat kestnud majanduslanguse tõttu jäi möödunud aasta viimase kvartali majanduse kogutoodangu maht 2021. aasta sama kvartali omale alla 6,7%. Sellegipoolest kahanes tööhõive 2023. aasta teisel poolel üksnes mõõdukalt. Tööhõive ja tööpuuduse vähenemine reaktioon nõrgale majanduskonjunkturile pole energia- ja toormehindade kriisi käigus olnud ainuomane vaid Eestile. Euroopa Liidu 27 liikmesriigist kahanes reaalne SKP 2023. aasta viimases kvartalis aasta võrdluses üheteistkümnes, ning vaid kahes neist riikidest – lisaks Eestile – kahanes ka hõive (vt joonis 1). Suhteliselt tugeva tööturu ühe põhjusena on välja pakutud tööandjate hirmu pikaajalise tööjõupuuduse ees ja tahtmatust töötajate arvu kärpida. Hiljutise koroonapandeemia kogemusest õpiti, et ettevõtted, kes töötajaid palgal hoidsid, suutsid pärast pandeemiat oma tootmise kiiremini taastada ja see andis neile konkurentide ees eelise. Lisaks muutus tööjõud hiljutise kriisi alguses teiste tootmissisendite suhtes odavamaks. Erinevalt varasematest kriisidest ei toonud seekordse kriisi esimene aasta kokkuvõttes kaasa ettevõtete kasumite kahanemist, mis tavaliselt kasvatab survet töökohti koondada. Eesti hõivel on aidanud suurena püsida töötundide kahanemine hõivatute kohta, mis on üks tööjõupanuse kohanemise viise, ning töökohti on loodud tegevusaladel, mida kriis nõnda palju ei räsind, sealhulgas avalikus sektoris. Ka avaliku sektori hõive kasvu on märgata enamikus riikides.

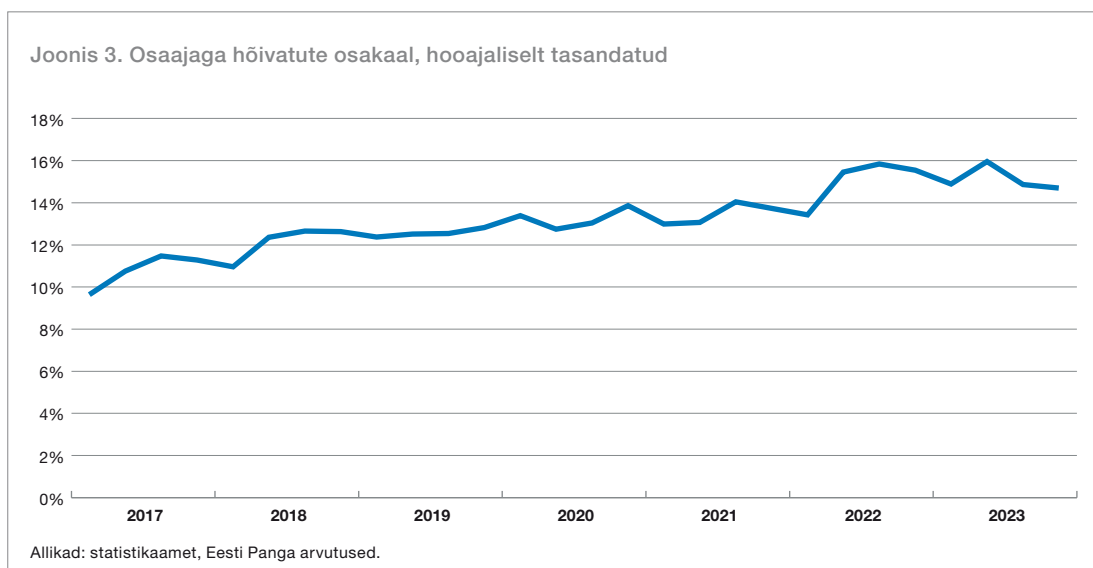

Võrreldes 2023. aasta esimese poolega oli hõive tööjõu-uuringu järgi teisel poolaastal ligikaudu 1% väiksem (vt joonis 2), kuid selle aastakasv ulatus aasta viimases kvartalis 2,2%ni. Töötajate registri järgi kahanes töösuhete arv 2023. aasta neljandas kvartalis aasta võrdluses 1,8% ja deklareeritud palgatulu saajaid oli 0,4% vähem. Küsitluse tulemused ja registriandmed on lahku läinud varemgi; selle taga on nii näitajate erinev definitsioon kui ka kasutatav meetodika. Maksu- ja tolliameti andmetes jälgime vaid neid töötajaid, kellel deklareeritakse töist tulu ning töötajate registri näitaja põhineb töösuhete, mitte töötajate arvu. Üks põhjuseid, miks tööjõu-uuringu hõive kasvu hinnang 2023. aasta kohta ületab registriandmetel põhinevat hinnangut, seisneb selles, et muutused rahvastikus kajastuvad uuringu meetodika tõttu viitajaga. 2022. aastal saabus Eesti tööturule hulganisti Ukraina sõjapõgenikke, kuid rahvastiku kasvu mõju kajastus tööjõu-uuringu hõive hinnangus alles 2023. aastal. Kui lihtsustatult eeldada, et töökohtade arv kasvas 2022. ja 2023. aasta sees ühtlases tempos ning et tööga oli hõivatud sama suur protsent töökohti nagu uuring jooksvalt näitas, siis oleks hõive kasvu hinnang olnud 2022. aasta jooksva suurem, selle kasvumäär 2023. aasta teises pooles aga väiksem: 2,2% asemel 0,9%.

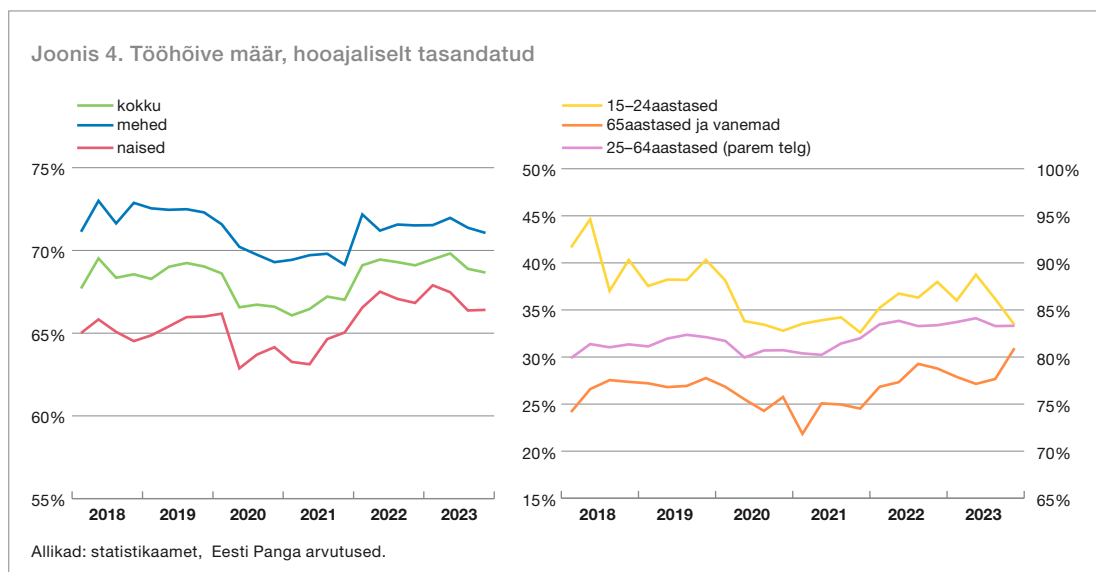
Selleks et täpsemalt kirjeldada, kuidas on hõive majanduslanguse tõttu seni muutunud, on kasulik vaadata selle kahanemist alates tiptasemest kuni kõige uuema vaatluseni. Seda seetõttu, et majanduslanguse mõju võis tööturule jõuda hiljuti, ning sel puhul ei näita aastane muutus mõju täit ulatust. 2024. aasta jaanuariks oli deklareeritud palka saanute arv kahanenud 1,1% – kui võrrelda selle tiptasemega 2023. aasta juunis. Töösuhete arv oli alates 2022. aasta juunist kahanenud 2,6%. Hõive aga kahanes töajaj-uuringu järgi 2023. aasta neljandas kvartalis teise kvartaliga võrreldes 1%. Isegi kõige suuremat hinnangut loetletud kolme hulgast võib pidada mõõdukaks, arvestades majanduslanguse ulatust. Võrdluseks kahanes hõive 2008. aasta finantskriisi ajal ligikaudu sama palju kui SKP, koroonaviiruse kriisi ajal kahanes SKP 5,6%, kuid hõive vähenes tippu mõõnani maksu- ja tolliameti andmete järgi 3,4% ja töajaj-uuringu järgi 5,3%.

Osakoormusega töötajate osakaal hõivatute seas kahanes 2023. aasta teises pooles veidi nii aasta esimese poole kui ka 2022. aastaga võrreldes (vt joonis 3). Pikemas vaates on osakoormusega hõivatute osakaal Eestis kasvanud, mida selgitab töajaj osalemise suurenemine eakate ja noorte seas, aga samuti muudatused, mis on teinud sotsiaalkindlustushüvitiste tingimused töötajate jaoks paindlikumaks. Näiteks võivad registreeritud töötud alates 2020. aasta septembrist ajutiselt ja piirangutega töötada, ilma et nad kaotaksid õigust hüvitistele. 2022. aasta aprillist jõustus aga vanemahüvitise süsteemi reform, mis lubab hüvitise jagatavat osa katkestada ja jätkata varasemast paindlikumalt, päevade kaupa. Osaajaga

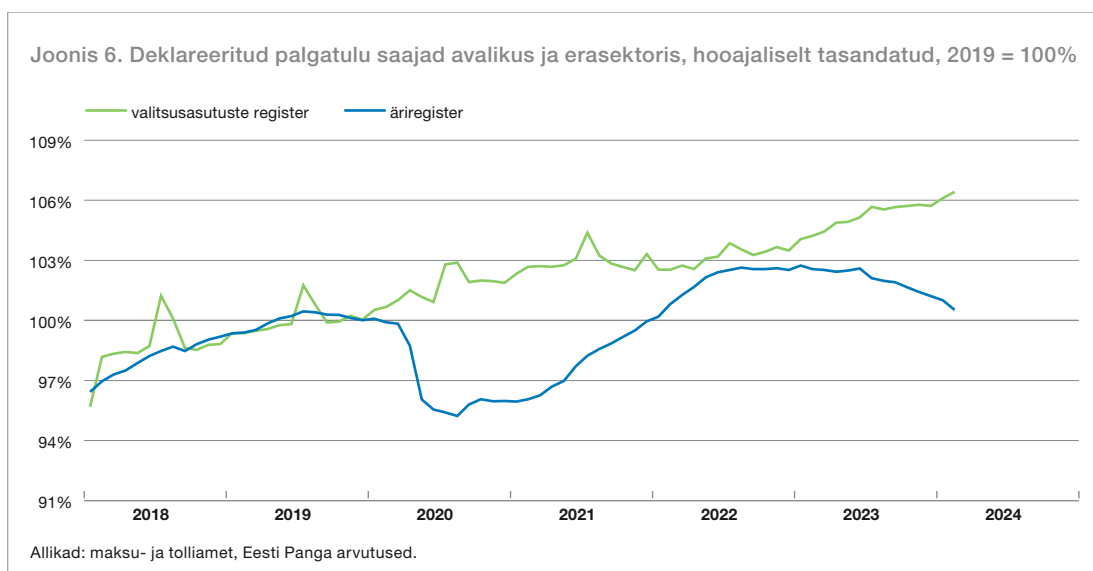
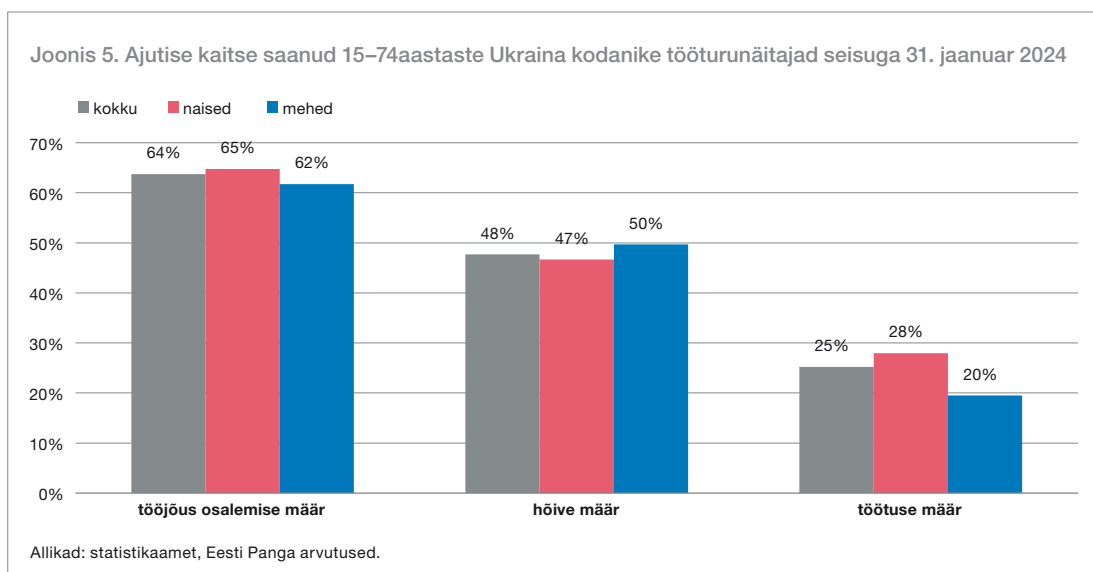
töötavad sagedamini naised, noored ja eakamad. Vaid vähesed osakoormusega töötajad sooviksid töötada rohkem tunde. Vaeghõivatute osakaal on püsinud väike: 2023. aastal oli neid ligikaudu 8% osaaajaga hõivatutest.

Nii nagu hõive, oli ka tööhõive määr 15–74aastaste elanike hulgas töajajate uuringu järgi 2023. aasta teises pooles väiksem kui aasta esimeses pooles ja ulatus 68,8%ni (vt joonis 4). Kahanemine oli suurem naiste puhul ning vanuserühmadest kasvas üle 65aastaste hõive määr, samas kui noorte oma kahanes. Kriiside-eelse ajaga võrreldes oli naiste hõive määr endiselt kõrgem, meeste oma aga veidi madalam. Noorte hõive määra mõjutab paljuski selle vanusegrupi sisene vanusestruktuur, sest koolinoorte aktiivsus tööturul on väga väike, keskhariduse omandanute seas aga märksa suurem. Rahvusvahelises võrdluses on Eesti elanike hõive määr kõrge, nagu ka töajajate osalemine määr. Sellest, kui hästi on töajajad hõivatud inimeste haridustase vastavuses nende ametialaga, annab ülevaate taustinfo 1.

Statistikaameti andmetel viibis Eestis 2024. aasta 31. jaanuari seisuga rahvastikuregistri järgi 15–74aastaseid ajutise kaitsega Ukraina kodanikke veidi vähem kui 26 000. Neist ligikaudu pooltel oli töösuhe ja nende registreeritud töötuse määr ulatus 25%ni (vt joonis 5). Võrreldes püsielanikega ja ka Ukraina kodanikega, kes viibisid Eestis teistel alustel, oli sõjapõgenike töötuse määr kõrgem. Võrreldes kogu elanikkonnaga töötasid sõjapõgenikud märksa harvemini juhtide ja tippspetsialistidena, sagedamini aga lihttöölisena. See viitab hariduse mittevastavusele või takistustele asuda tööle omandatud erialal, eriti arvestades, et sõjapõgenike seas on keskeriharidusega inimeste osakaal suurem kui kogu elanikkonnas ja kõrgharidusega inimeste osakaal nende hulgas on umbes sama kui ülejäänud elanikkonnas. Tegevusaladest töötas ligi veerand töajajate hõivatutest töötlevas tööstuses; võrreldes koguelanikkonnaga oli neist suhteliselt suurem osakaal veel hõivatud hotellide ja restoranide tegevusalal ning haldus- ja abitegevuses, mis hõlmab renditööd. Sõjapõgenike keskmine palk eri tegevusaladel jääb kogu elanikkonna keskmisele alla. Osaliselt peegeldab see seda, et neid töötab vähe kõrget kvalifikatsiooni nõudvatel töökohtadel, aga palju töökohtadel, kus nõutakse madalat kvalifikatsiooni.

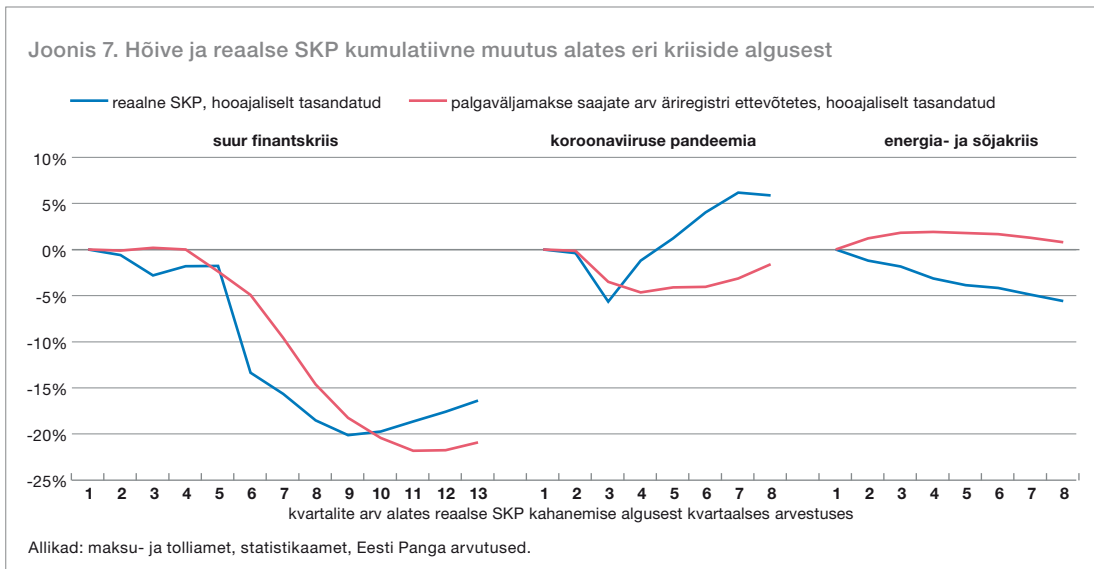
Maksu- ja tolliameti andmete järgi püsis deklareeritud palka saanute arv valitsemissektoris teisel poolaastal pea muutumatu ja erasektoris hõive kahanes (vt joonis 6). See tähendab, et kui varem võisid erasektoris töajajad leida töajajate tänu sellele, et avalikus sektoris värvati inimesi juurde, siis nüüd sellise puhvi roll väheneb. Valitsemisasutuste register hõlmab nii keskvalitsuse kui ka kohalike omavalitsuste haldusalas olevaid asutusi, sealhulgas koole ja haiglaid. Need asutused kuuluvad enamjaolt hariduse, tervishoiu või avaliku halduse tegevusalasse. Deklareeritud palka sai 2023. aasta teisel poolaastal valitsusasutuste registri asutustes kuus keskmiselt 99 934 inimest ja nende arv suurenes aastaga 2,1% ehk 2055 võrra. 2024. aasta alguskuudel suurenes palgasaajate arv taas veidi kiiremini kui eelnenud poolaastal, kuid siin

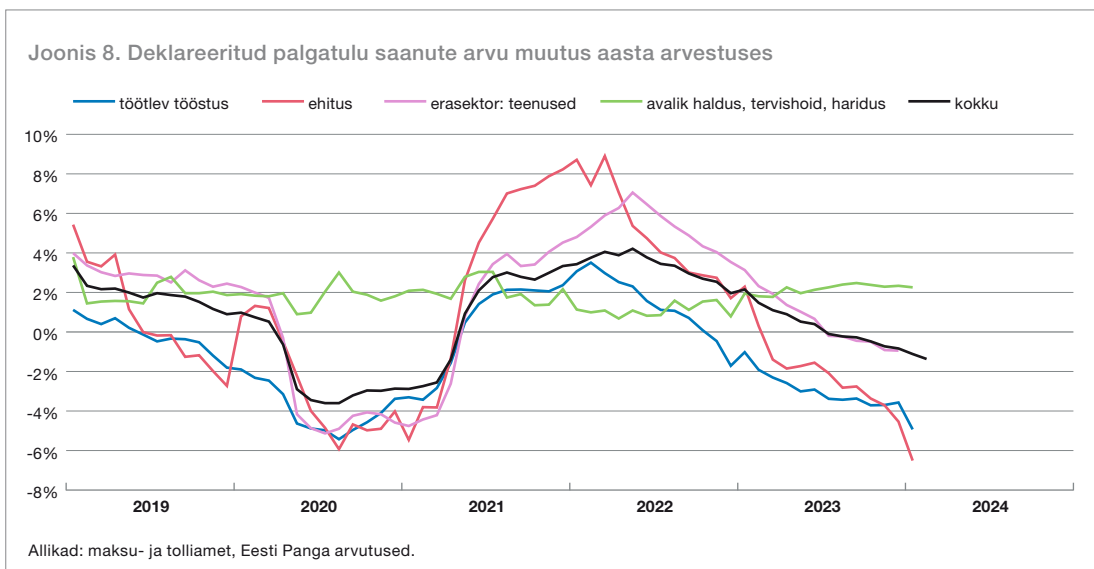
võib rolli mängida talvepuhkuse võtmine, mille ajastus erineb veidi igal aastal. Riigiraha portaali andmete järgi suurenes avaliku sektori töötajate arv 2023. aastal tervikuna samas suurusjärgus ehk 2,2%, ilma Eesti Raudtee valitsemissektorisse ümberklassifitseerimise mõjuta 1,7%. Kasv tuli põhiliselt hariduse ja tervishoiu vallast, keskvalitsuse töötajate arv kahanes. See on kooskõlas töötajate registri andmetega, mille järgi oli avalike teenistujate või kõrgemate riigiteenijate lepingute arv 2023. aasta teises pooles 18 679. See suurenes eelneva aastaga 0,5% ehk märksa vähem kui lepingute arv tervishoius ja hariduses.

Andmed ei võimalda eristada erasektoris ja valitsemissektoris palka teeninud töötajaid tegevusvaldkondade kaupa, kuid hariduses ja avalikus halduses suurenes palka saanute arv poolaasta keskmisena 2,3% ja tervishoius 2,6%. Statistikaameti kiirstatistika järgi suurenes töölepingute arv avalikus halduses ja hariduses kokku 1%, tervishoius 1,2%. Erinevust võib selgitada see, et töölepingud hõlmavad ka völaõiguslikke lepinguid, mille arv on kahenenud.

Äriregistris registreeritud ettevõtetes deklareeritud palka saanute arv kahanes 2023. aasta teises pooles ja 2024. aasta alguses majanduslanguse tõttu. Majanduslanguse mõju jõudis erasektori hõivesse selle kriisi ajal suhteliselt hilja – kui SKP hakkas kahanema juba 2022. aasta alguses, siis palgasaajate arv püsis üsna stabiilne veel 2023. aasta esimeses pooleski. Võrreldes 2008. aasta finantskriisi ja 2020. aasta koroonaviiruse kriisiga on ka hõive kahanemise ulatus olnud seni tagasihoidlikum (vt joonis 7).

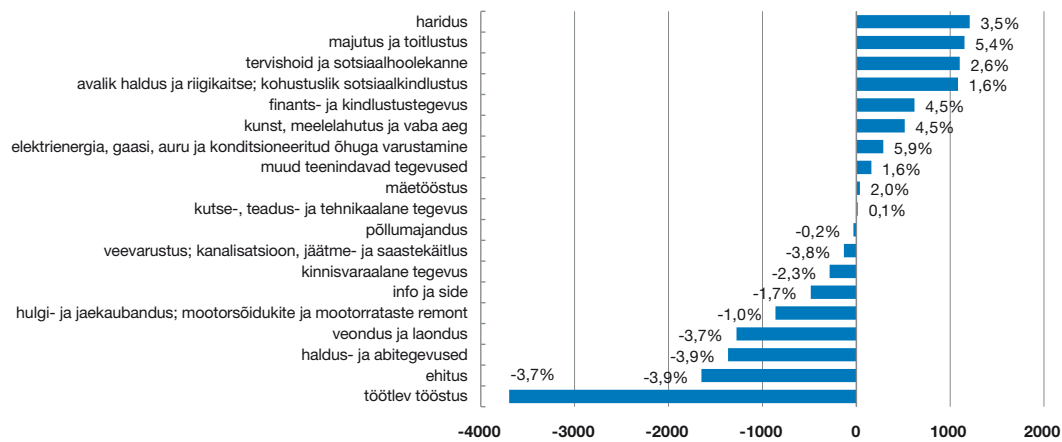

Maksu- ja tolliameti andmete järgi vähenes töötlevas tööstuses palgasaajate arv 2024. aasta jaanuaris aasta võrldluses ligikaudu 4900 inimese võrra ehk 4,9% (vt joonis 8). Kuisest arvestuses pööras palgasaajate arv sel tegevusalal kahanemisse juba märksa varem, 2022. aasta mais, ja võrreldes tiptasemega on palgasaajate arv vähenenud ligi 6300 võrra ehk 6,1%. Töötleva tööstuse alamharudest on seis endiselt nõrk puidusektoris: puidutöötlemise ja puit- ja korktoodete tootmise ning mööblitootmise haru on palgasaajate arv vähenenud aastaga ligikaudu kümnendiku, tiptasemest aga langenud 17,7% ehk kokku ligikaudu 3200 inimese võrra. Võrdluseks oli haru lisandväärtus ettevõtlusstatistika alusel 2023. aasta teises pooles jooksev hinnas 37% kahanenud ja töötajate arv kümnendiku võrra väiksem kui kahe aasta eest. Selle tööstusharu edukus sõltub kinnisvarasektori käekäigust Eestis ja eksporditurudel, mistõttu olid puidusektori lisandväärtuse ja hõive vähenemine märkimisväärsed ka suure finantskriisi ajal. Lisandväärtus kahanes jooksev hinnas selle tipust ehk 2006. aasta neljanda kvartali ja 2007. aasta esimese kvartali vahemikust kuni kaks aastat hiljem tekkinud mõõnani 48%. Samal ajal vähenes töötajate arv 26%.

Peale töötleva tööstuse kahaneb hõive ka kinnisvara- ja ehitussektoris, mida mõjutavad kõrged intressimäärad ja turu aktiivsus; veonduses ja laonduses, mille seis sõltub otseselt tööstussektori käekäigust ja väliskaubanduse aktiivsusest; ning halduses ja abitegevuses, mille alla kuulub tööjõurent. Väiksemat nõudlust renditööjõu järele võib seletada töötleva tööstuse tööjõunõudluse vähenemine (vt joonis 9).

Joonis 9. Deklareeritud palgatulu saajate arvu aastane muutus tegevusalade järgi, 2023 IV kv

Allikad: maksu- ja tolliamet, Eesti Panga arvutused.

Teenuste sektori harudest kahanes palgasaajate arv 2023. aasta viimases kvartalis aasta võrdluses 1% võrra kaubanduses, mis on kooskõlas jaekaubanduse müügimahtude kahanemisega. Kriiside-eelse ajaga võrreldes on kaubanduses sellest kahanemisest hoolimata küll märkimisväärselt töökohti juurde tekkinud – nende arv oli endiselt pea 6000 võrra suurem kui 2019. aasta viimases kvartalis. Kapitali kõrge hind ja majanduslangusest tingitud väiksem nõudlus on info ja side valdkonda kuuluvate ettevõtete tegutsemist pärssinud ning ka sellel tegevusalal pööras hõive kahanemisse. Nii nagu kaubanduseski, on selles valdkonnas töökohti võrreldes 2019. aasta lõpuga rohkem, pea 4000 jagu. Peale nende teenuste sektori tegevusalade, mis kuuluvad suurel määral avalikku sektorisse, kasvas hõive endiselt koroonaviiruse kriisist taastuval majutuse ja toitlustuse tegevusalal ja finantssektoris.

Seekordnemajanduslangus algastagasilöökidest töötlevast tööstusest. Langusekäivitasid energia ja toormete hinna erakordne tõus, Venemaa-suunalise väliskaubanduse kahanemine ning tõrked väärtusahelates. Töötleva tööstuse langus kandus edasi laondusse ja veondusse ning haldus- ja abitegevusse. Kiire inflatsiooni ohjeldamiseks võtsid keskpangad ette rahapoliitika karmistamise rahapoliitiliste intressimäärade tõstmisega, mis omakorda pidurdas kinnisvara- ja ehitussektori aktiivsust Eestis ja välismaal. See aga mõjutas tööstussektori neid harusid, mis kinnisvarasektorit varustavad. Mõõdunud aasta teises pooles oli näha, et majanduslanguse mõju laienes ka neile teenuste sektori harudele, kus oldi varem töökohtade arvu kasvatatud. Kokkuvõttes on majanduslangus tööhõivet seni siiski mõõdukalt mõjutanud ning edaspidi sõltub tööjõunõudluse areng paljuski sellest, kuidas majandus taastub.

Taustinfo 1. Ameti ja hariduse vastavus tööjõu-uuringu põhjal

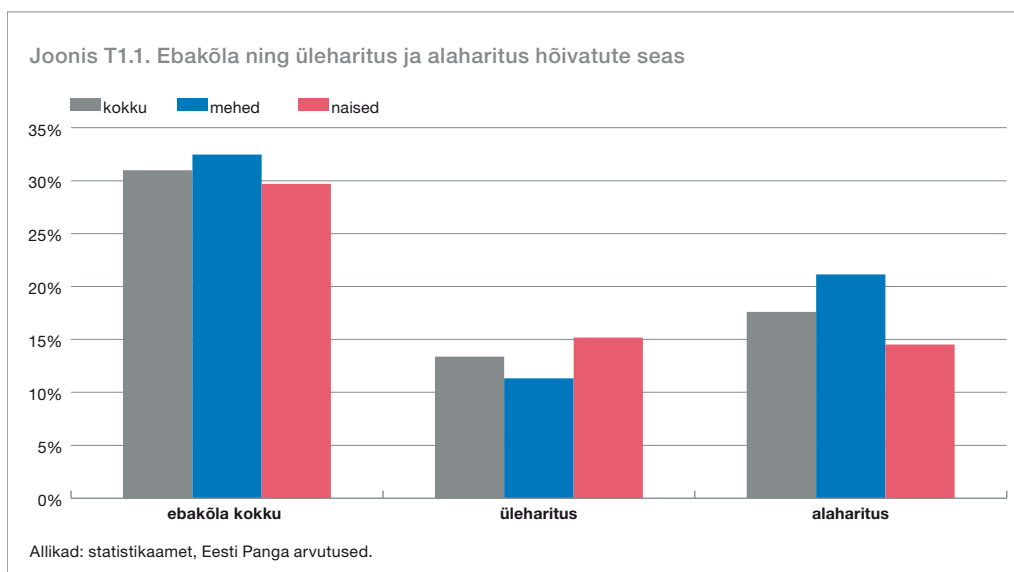
Majanduse hea toimimise jaoks on oluline, et tööandjad leiaksid sobiva ettevalmistusega töötajaid ning inimesed saaksid varem õpitut võimalikult hästi kasutada. Oskuste puudujääk piirab inimeste võimalusi tööd leida, ent üleharitud töötaja ei saa oma võimeid piisavalt hästi rakendada. Tööturu ja ühiskonna jaoks laiemalt tähendab ebakõla oskuste ja tööiste nõudmiste vahel väiksemat efektiivsust. OECD on hinnanud, et Eestis töötab 39% hõivatutest ametikohal, mis ei ole kooskõlas nende viimati omandatud kõrgeima haridustasemega. See on sarnane näiteks Saksamaa näitajaga (39,9%), kuid kõrgem kui ELi keskmine 2019. aastal (32,2%).¹ Tegemist on hinnanguga, kus mittevastavus ameti ja haridustaseme vahel tähendab erinevust ametiala moodkeskmisest haridustasemest. Siinses analüüsis on kasutatud sarnast meetodit.²

1 OECD 2019. aasta hinnang: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=S4J2022_MISMATCH.

2 Haridustaseme ja ametiala sobivuse hindamisel on lähtutud iga ametiala (kolmekohalise ISCO koodi) moodharidustasemest ehk kõige sagedamini esinevast haridustasemest neljaastmelisel haridustaseme skaalal (põhi-, kesk-, keskeri-, kõrgharidus). Kui töötaja haridustase sellele ei vasta, siis eeldame, et tegu on ebakõlaga. Sarnast meetodit on kasutanud ka OECD.

Töökohtade ja töötajate vastavust saab hinnata mitmel moel. Lisaks haridustaseme ebakõlale avaldab OECD hariduse ja ametiala ebakõla määra (kõrg)koolis omandatud eriala järgi. Esmalt leitakse kitsaste ametialade lõikes töötajate kõige sagedasem lõpetatud eriala ning ebakõla määr ongi sellest erineva ettevalmistusega inimeste osakaal. Ka selle näitaja kohaselt on Eestis ebakõla 34,5%, mis on ELi keskmisest (32,2%) kõrgem. Siiski on erialasid, mis annavad laia ettevalmistuse ja pakuvad õppurile mitmekesisist ametialade valikut. Mitmekesisus ei tähenda seega tingimata, et haridus ei sobi ametiga. Veel on hinnatud töökohtade ja töötajate sobivust PIAACi tulemuste põhjal. See on OECD test täiskasvanute kirjaoskuse, arvutamise ja probleemilahenduse oskuste kohta. Erinevalt tööjõu-uuringul põhinevast näitajast oli oskuste testi järgi mittevastavuse määr uuritud riikide seas Eestis üks madalamaid (10,8%), pealegi märksa madalam kui kogu valimi põhjal leitud tulemus (25,4%).³ Lisaks kaudsetele meetoditele saab tööalaste nõudmiste ja haridustaseme sobivuse kohta teavet otsesel meetodil – näiteks tööjõu-uuringus küsib statistikaamet seda ka osalejatelt endilt. Töötajate endi märgitud mittesobivus oli 2021.–2023. aastal Eestis umbes 12%.

Võttes aluseks neli haridustaset (põhi-, kesk-, kutse- ja kõrgharidus) ning ametialad kolmekohalise koodi alusel, oli eelkirjeldatud OECD meetodika järgi Eestis hariduslik ebakõla 2021.–2023. aastal umbes 30% töötajatest. Naiste seas on see ebakõla pisut väiksem, kuid meestega võrreldes on rohkem naisi, kellel on oma ametiala moodkeskmisest kõrgem haridustase. Meeste seas aga on rohkem neid, kes on oma ametiala moodkeskmisega võrreldes alaharitud. See viitab, et võimete poolest on naised meestest rohkem alarakendatud (vt joonis T1.1).

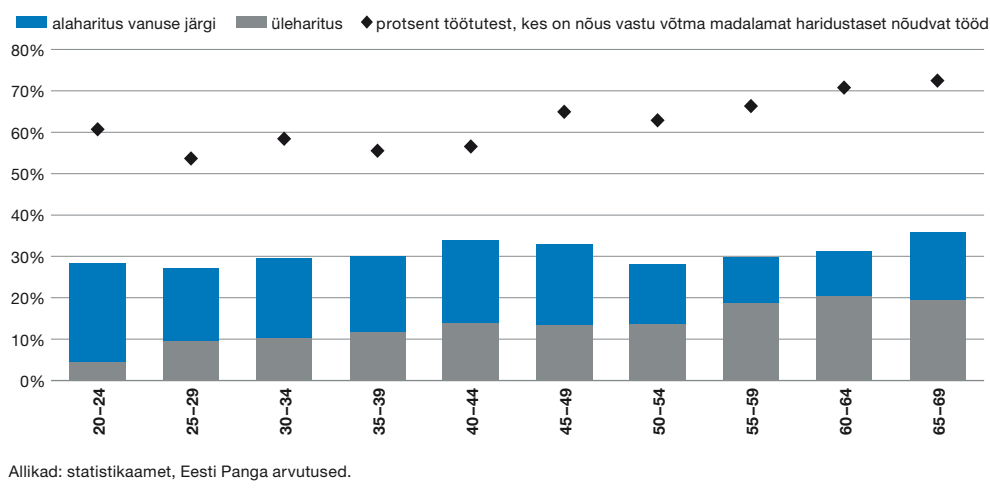

Hariduse ja ametiala vastavus muutub ka vanusega – üle 65aastaste hulgas on see keskmisest kõrgem. Tähelepanuväärne on, et alates 55. eluaastast suureneb märgatavalt üleharitute osakaal nende seas, kelle haridustase erineb ametiala moodkeskmisest (vt joonis T1.2). See on kooskõlas vanemaealiste suurema valmisolekuga võtta vastu töökoht, mis eeldab omandatud madalamat haridustaset. Hariduse ja töökoha sobimatuse koondnäitajas võib seetõttu rolli mängida tööturu struktuur. Eestis on vanemaealiste hõive määr rahvusvahelises võrdluses suhteliselt kõrge ja see suurendab üldist ebakõla hariduse ja ametiala vahel.

Järgnevalt on vaadatud, kuidas eristuvad ametialad haridustaseme sobivuse järgi. Ametites, kus nõutakse kindlat eriala ja haridustaset, on ka suurem hariduslik kontsentreeritus. Juhtide või

³ Pellizzari, M., Fichen, A. „A new measure of skill mismatch: theory and evidence from PIAAC.“ IZA J Labor Econ 6, 1 (2017). <https://doi.org/10.1186/s40172-016-0051-y>.

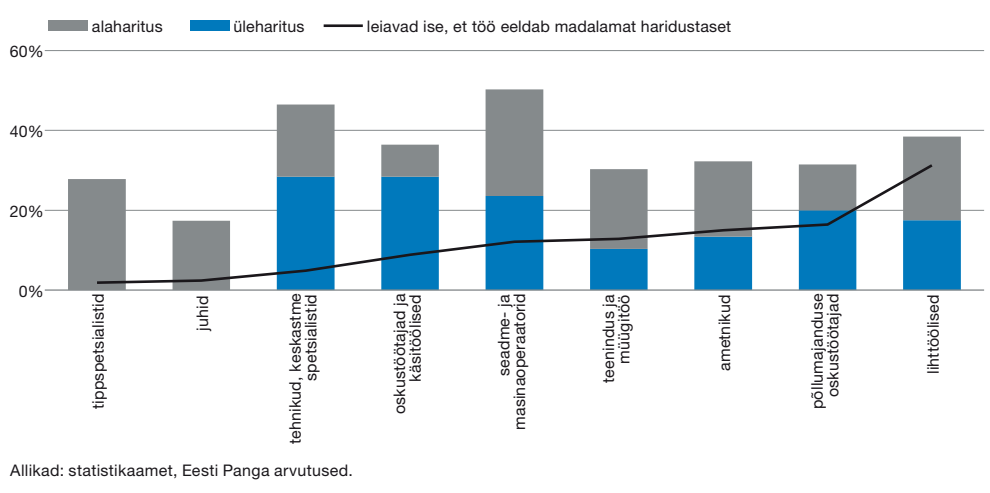
Joonis T1.2. Haridustaseme ebakõla vanuse järgi

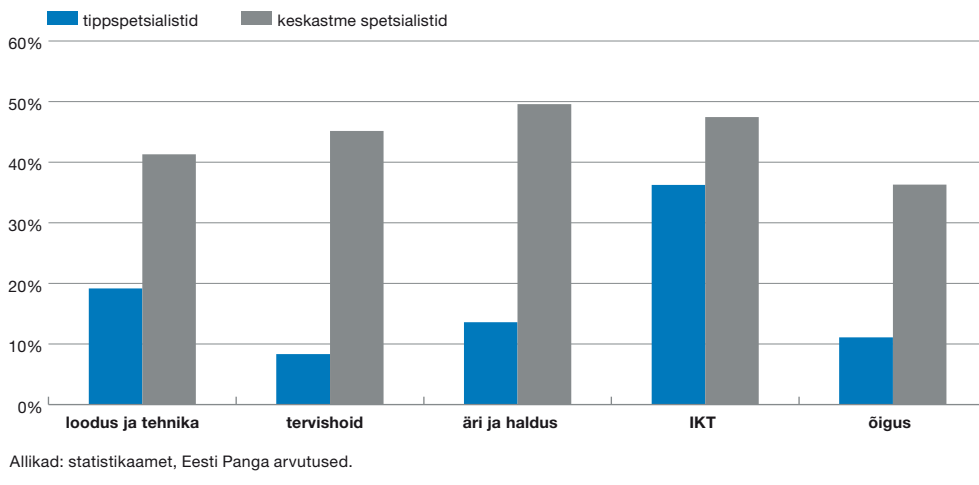
tippspetsialistide (näiteks arstide) seas on kõrgharidusega töötajate osakaal suur ning hariduse ja ametiala ebakõla teiste ametialadega võrreldes suhteliselt väike (vt joonis T1.3). Seevastu keskastme spetsialistide puhul on haridustaseme lävend madalam ja hariduslik mitmekesisus suurem ning sellest tulenevalt on suurem ka sobimatus (vt joonis T1.3 ja T1.4). Erandiks on ehk info- ja kommunikatsioonitehnoloogia, kus tippspetsialistide seas on kesk- või kutseharidusega töötajaid rohkem kui teistes valdkondades. Kuna aga ka IKT tippspetsialistide seas on kõige rohkem kõrgharitud töötajaid, toob see kaasa kõrgema ebakõla määra. Selle taga võib osaliselt olla see, et Eesti infotehnoloogiasektori kiirest arengust ja tööjõupuudusest tingitult värvatakse palju tudengeid, mis on võib-olla viinud keskmisest suurema lõpetamata kõrgharidusega töötajate osakaaluni. Veel on suhteliselt kõrge sobimatuse tase ametnike (teenindavad töökohad, klienditeenindajad) ja lihttöölise seas.

Haridustaseme ja töökoha ebakõla mõõtmine ametiala keskmise või kõige sagedamini esineva haridustaseme järgi põhineb eeldusel, et ühel ametialal peavad olema sarnase haridustasemega inimesed. Igal ametialal see ilmselt nii ei ole. Samuti ei pruugi oskused ja sobivus alati sõltuda haridustasemest, sest seda mõjutavad pidev juurdeõppimine (elukestev õpe) ning töötajate muud

Joonis T1.3. Ebakõla ametiala järgi

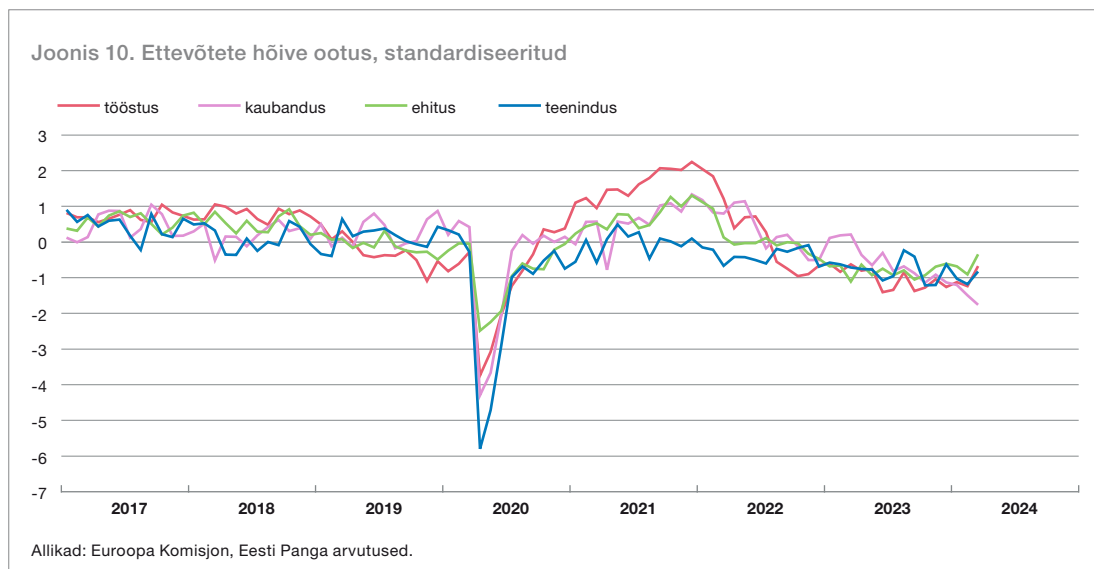
Joonis T1.4. Ebakõla ametiala järgi: tipp- ja keskastme spetsialistid

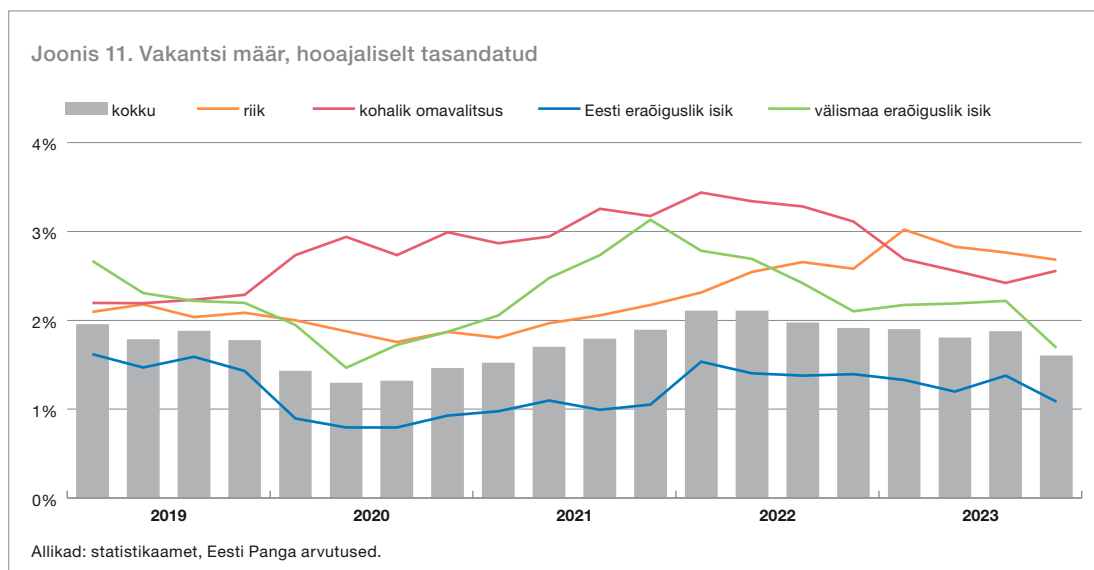
omadused ja võimed. Mõned ametialad paistavad töötajate haridustasemete mitmekesisuse poolest rohkem silma. See võib viidata omandatud hariduse ja tööturu nõudmiste ebakõladele, kuid sellel võib olla ka muid seletusi. Mõni ametikoht (arstid, õpetajad, juristid) on hariduse ja haridustaseme nõuetega rangemalt seotud. Seetõttu on nendes valdkondades töötajate haridustase ühtlasem ja ka ebakõla määr madalam. Teisalt on ametialasid (keskastme spetsialistid, teenindustöötajad), kus erineva haridustasemega inimestele ongi rohkem ruumi ning ühele alale mahuvad erinevate nõudmistega töökohad.

HÕIVE ARENGU VÄLJAVAADE

2023. aasta teises pooles ja 2024. aasta esimeses kvartalis püüsid tööandjad hõive edasise arengu suhtes ajaloolise keskmisega võrreldes pessimistlikumad. Eelmise aasta lõpuga võrreldes see pessimism siiski esimeses kvartalis ei süvenenud, välja arvatud kaubanduses (vt joonis 10).

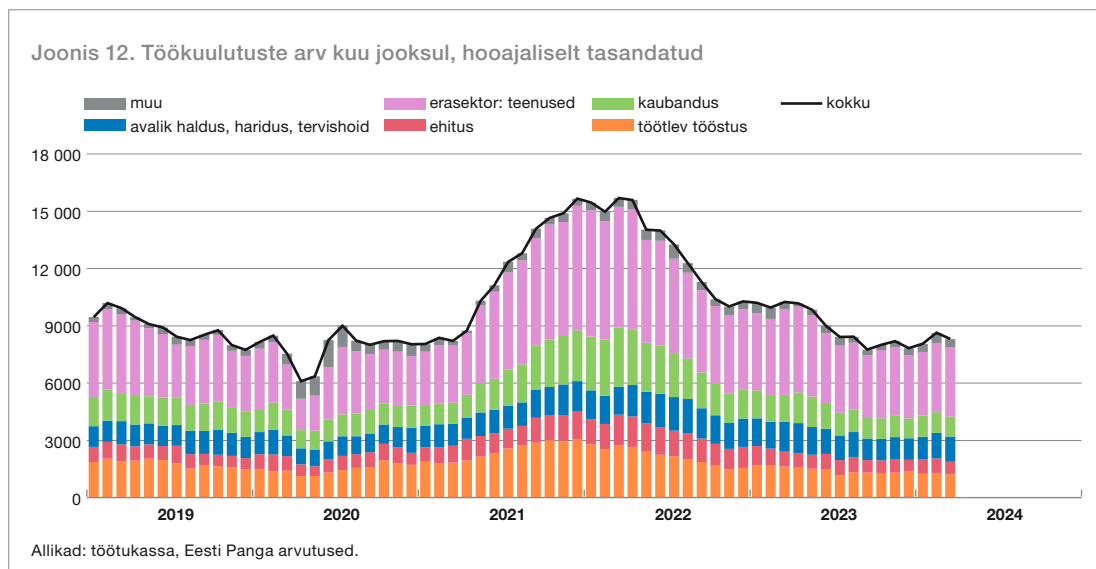

Statistikaameti vabade ametikohade ja tööjõu liikumise uuringu järgi on vakantsi määr ehk vabade töökohtade suhe vabade ja täidetud töökohtade summasse alates 2022. aasta esimesest poolest langenud. 2023. aasta viimases kvartalis kahanemine kiirenes ja vakantsi määr lähenes koroonaviiruse kriisi kestel nähtud tasemele. Vabu töökohti oli selle uuringu järgi 2023. aasta teises pooles kokku 10 620. Tegevusalade järgi vähenes vabade töökohtade arv töötlevas tööstuses, kaubanduses, haldus- ja abitegevuses ning ka hariduses. Vakantsi määr kukkus aasta teises pooles kõikide ettevõtte või asutuse omanike liikide järgi; kõige vähem Eesti eraettevõttes, kus aga selle tase ongi olnud madalaim (vt joonis 11).

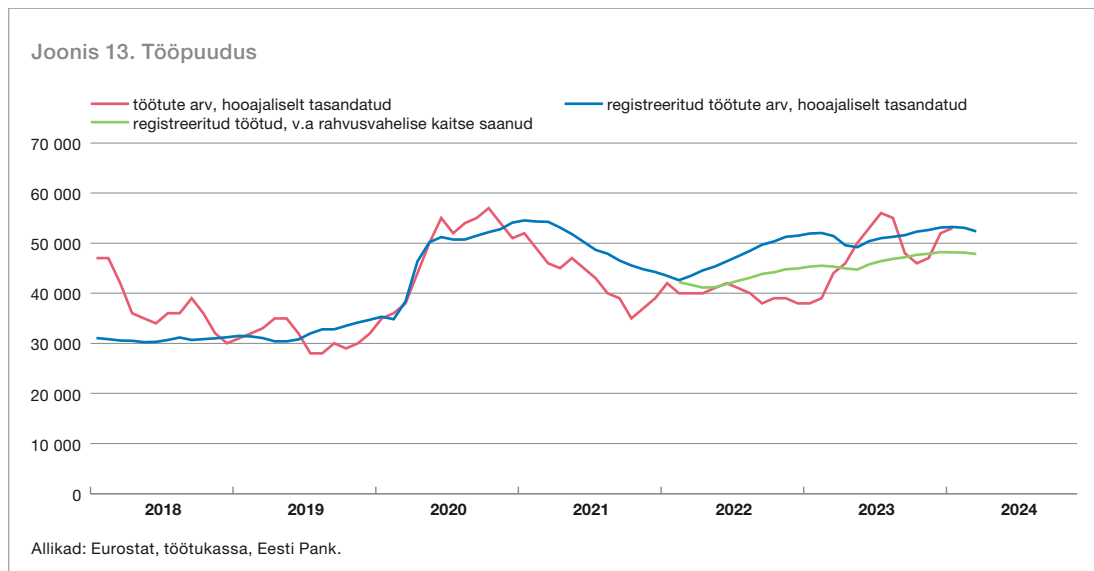
Töötukassa andmebaasis on töökuulutuste arv püsinud alates eelmise aasta keskpaigast suhteliselt muutumatult umbes samal tasemel kui 2019. aasta teises pooles. Võrreldes sõja- ja energiahindade

kriisi eelse ajaga, mil tööturg näitas ülekuumenemise märke, on aktiivseid töökuulutusi kuu jooksul pea poole vähem. Tegevusaladest on suhteline kahanemine olnud suurim finantsalal ja kindlustuses ning kaubanduses – seal ületas kahanemine 2024. aasta alguses 60% (vt joonis 12).

TÖÖPUUDUS

Töötuse määr ehk töötute arvu suhe tööturul aktiivsesse rahvastikku oli 2023. aasta teisel poolaastal kõrgem kui esimesel poolaastal. Töøjõu-uuringu andmetel hakkas töötuse määr, milles on hooajalisel tegurid arvesse võetud, tõusma möödunud aasta teise kvartali algusest ja saavutas tipu ehk 7,4% kolmandas kvartalis. Töötute arv suurenes samuti kiiresti ja jõudis kolmandas kvartalis 55 000 inimeseni (vt joonis 13).

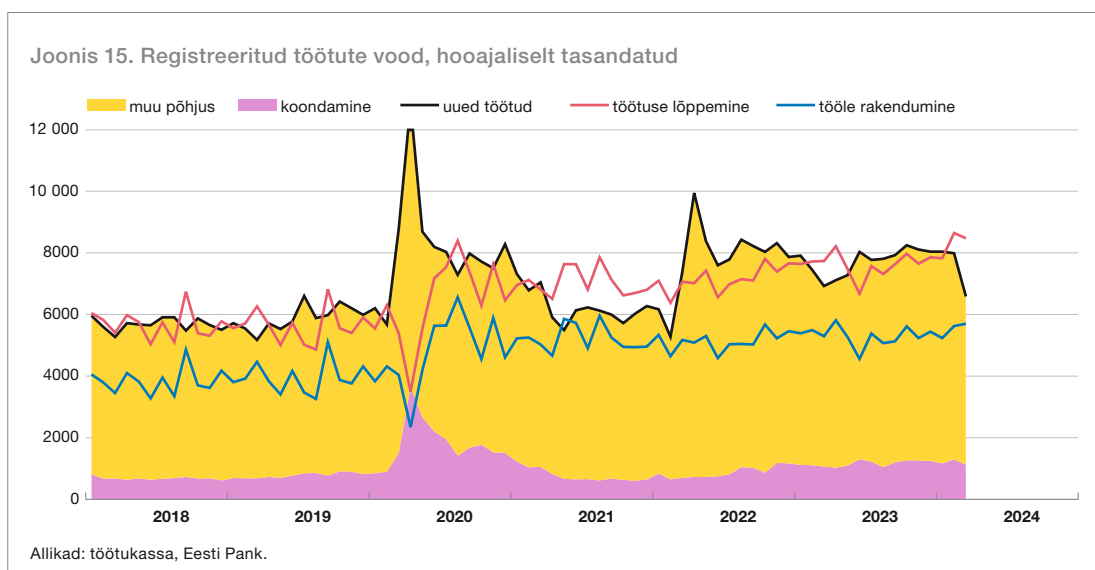
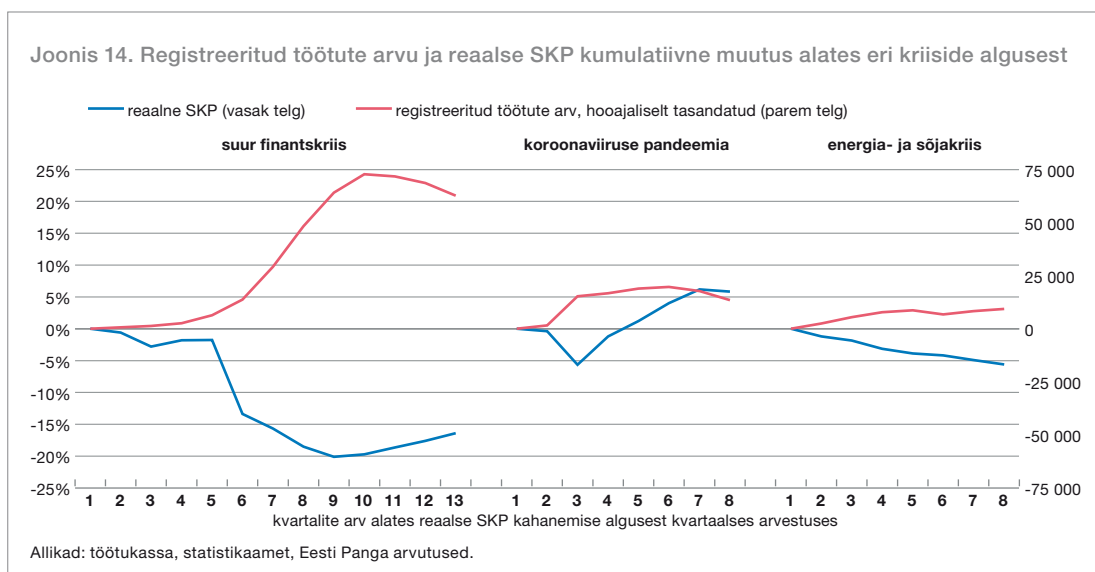

Töøjõu-uuringu järgi olid nii töötuse määr kui ka töötute arv aga 2023. aasta lõpus väga hüplikud: Eurostati kuiste andmete põhjal vähenes töötute arv Eestis oktoobris 46 000ni ja kerkis selle aasta jaanuaris taas 53 000 inimeseni. Taoline muutlikkus on pigem töøjõu-uuringu iseloomust tulenev kõrvalekalle, eriti kuna teised andmeallikad ei näita, et tööturu olukord oleks 2023. aasta lõpus ajutiselt paranenud. Niisamuti viitavad töøjõu-uuringu andmed, et 2023. aasta viimases kvartalis ei kahanenud töötute arv mitte tänu hõive kasvule, vaid vähemaks jäi tööturul aktiivselt osalevaid inimesi. Nii töötute kui ka tööturul aktiivsete inimeste arv vähenes neljandas kvartalis umbes 8000 võrra.

Töötukassa registreeritud töötute andmed viitavad sellele, et pärast lühiajalist registreeritud töötute arvu vähenemist möödunud aasta esimeses pooles hakkas töötus aasta teises pooles taas pisitasa suurenema. Ukrainast saabunud rahvusvahelise kaitse saanud registreeritud töötuid kõrvale jättes on registreeritud töötute arv tõusnud tagasi enam-vähem samale tasemele, kus see oli koroonapandeemia alguskuudel 2020. aasta teises kvartalis. Rahvusvahelise kaitse saanud inimestega koos on registreeritud töötute arv aga peaaegu 5000 võrra suurem.

Veebruari lõpu seisuga oli registreeritud töötuna arvel umbes 56 000 inimest, kellest umbes 4700 ehk 8,4% olid Ukrainaga seotult rahvusvahelise kaitse saanud inimesed. Töötute arv suurenes 2023. aasta veebruariga võrreldes ligi 1100 inimese võrra ja seda seetõttu, et kohalike elanike seas oli töötuid umbes 2800 inimese võrra rohkem. Ukrainaga seotult rahvusvahelise kaitse saanud töötuid oli 1660 inimese võrra vähem kui aasta tagasi. Rahvusvahelise kaitse saanud töötute arv saavutaski kõrgeima taseme möödunud aasta alguses. Üldiselt on registreeritud töötute arv isegi rahvusvahelise kaitse saanud inimestega koos suurenenud praeguse majanduslanguse ajal vähem kui varasemate kriiside ajal (vt joonis 14).

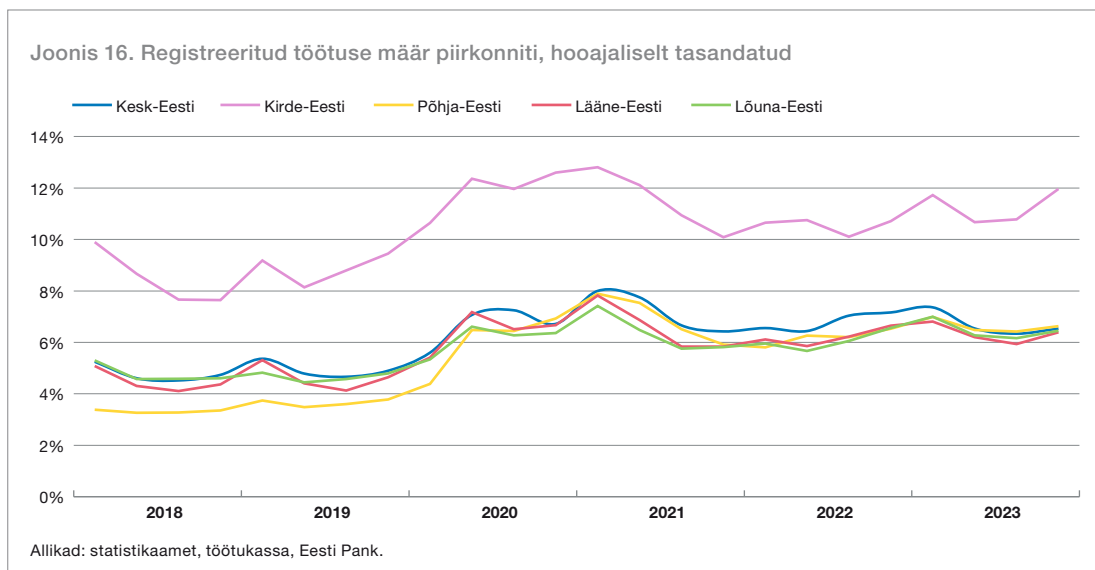
Keskmiselt lisandus 2023. aasta teises pooles ja selle aasta esimestel kuudel registreeritud töötute hulka umbes 8100 inimest kuus (vt joonis 15). Ehkki koondamiste tõttu töötuks jäänute arv on püsinud suurem kui see oli koroonapandeemia eel ja 2021. aastal, on lõviosa inimestest siiski jäänud töötuks muudel põhjustel. Alates 2023. aasta algusest on koondamise tõttu töötuks jäänute osakaal uute registreeritud töötute seas olnud umbes 15%. Ligikaudu 16% uute töötute puhul lõppes eelnev töösuhe töötaja enda algatusel ning veidi üle veerandil juhtudest lõppes varasem tähtajaline või võlaõiguslik töösuhe.

2023. aasta teises pooles ja 2024. aasta esimestel kuudel suurenes enda töötuna arvel oleku lõpetanute arv, kuid töö leidnute osakaal nende hulgas kahanes. Motivatsiooni olla töötuna registreeritud kahandab see, et töötusperioodi kestuse pikenedes toetused lõppevad. 2023. aasta teises pooles ja 2024. aasta jaanuaris-veebruaries lisandus kuus keskmiselt 8200 uut töötut ja eelmisest töökohast koondatute osakaal nende seas veidi kasvas. Nagu ka 2023. aastal, kahanes lisandunud töötute arv 2024. aasta märtsis. Kas tegu on muutunud hooajalise kõikumise või trendi muutusega, pole veel võimalik öelda.

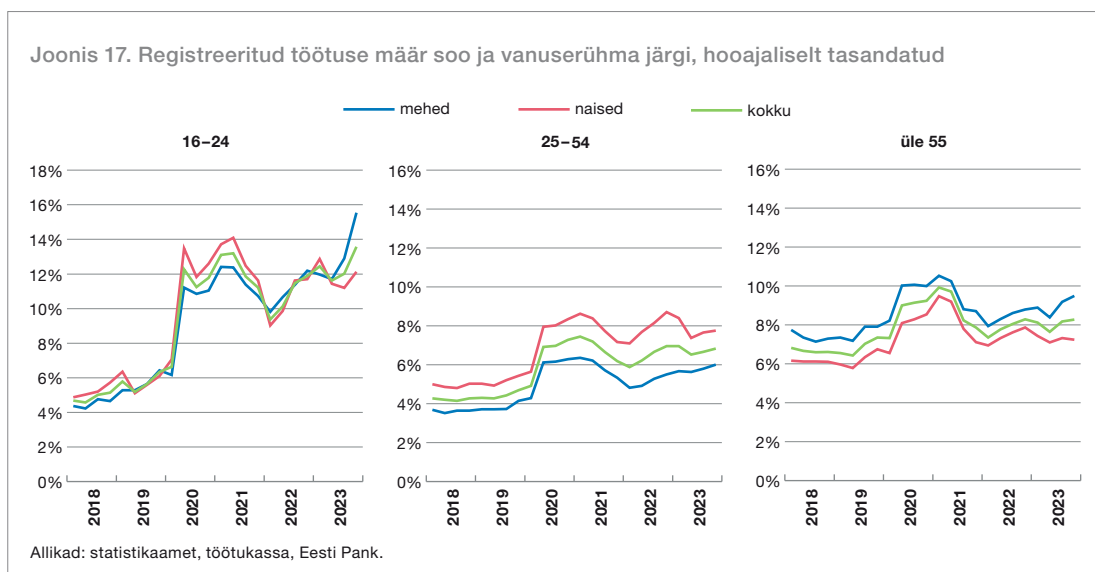
Piirkonniti kerkis registreeritud töötuse määr möödunud aasta teises pooles kõige rohkem Ida-Virumaal, kus see on ülejäänud Eestiga võrreldes olnud niigi tunduvalt kõrgem (vt joonis 16). Ida-Virumaal kõrvale jättes on ülejäänud Eestis töötuse määr erakordselt ühetaoline. 2020. aastani eristus Põhja-Eesti teistest Eesti piirkondadest selgelt madalama töötuse määraga, kuid 2023. aasta jooksul piirkondlikud erisused kadusid. Põhja-Eesti registreeritud töötuse määr on muu hulgas kergitanud see, et suurem osa Ukrainaga seotud rahvusvahelise kaitse saanutest on asunud elama Põhja-Eestisse. Harjumaal moodustavad rahvusvahelise kaitse saanud registreeritud töötud 10% kõigist registreeritud töötutest. Teistes Eesti maakondades on see osakaal 8% või vähem.

Kui jätta kõrvale koroonapandeemia aegsed kvartalid, mil piirangud mõjutasid tugevamalt suure nais-töötajate osakaaluga tegevusalade toimimist, on tööjõu-uuringu järgi olnud meeste tööpuudus naiste omast enamasti kõrgem. See trend aga 2023. aasta teises kvartalis pöördus ning 2023. aasta teise

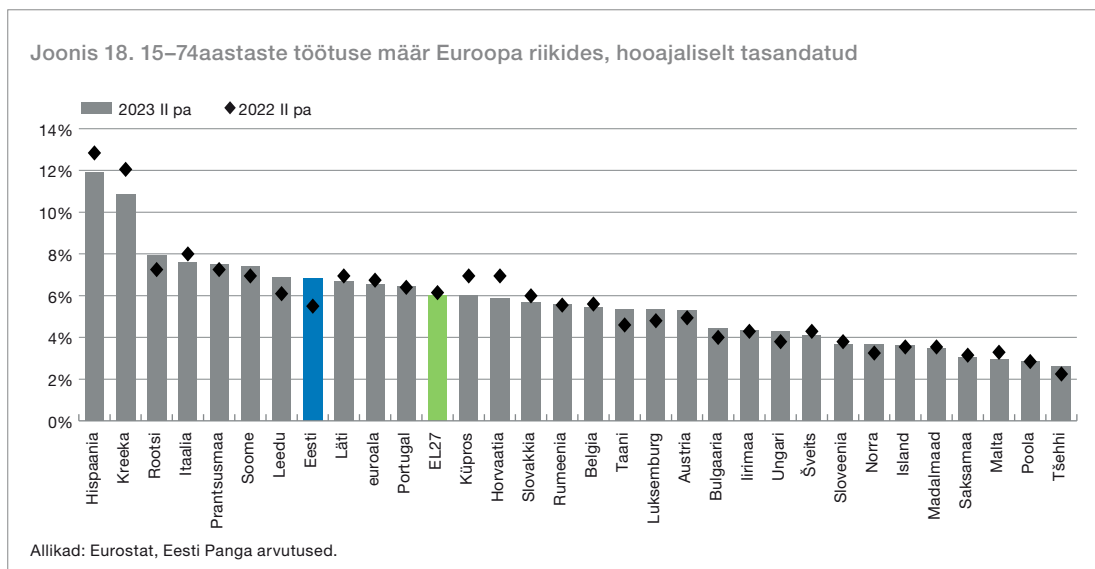
poolaasta keskmisena kerkis naiste töötuse määr 7,2%ni. Aasta varem samal ajal oli see 5,1%. 2022. aasta teise poolaastaga võrreldes tõusis ka meeste töötuse määr, aga vähem, kerkides 6,0%lt 6,4%ni. Naiste töötuse määr kerkis tööjõu-uuringu järgi kõigis peamistes vanuserühmades. Tööturul aktiivselt osalevate 15–74aastaste naiste arv suurenes 2022. aasta teise poolaastaga võrreldes rohkem kui 15 000 võrra. Seejuures ei kasvanud tööturul osalemine tänu mitteaktiivsuse vähenemisele, sest see muutus vähe. Koos tööjõus osalemise kasvuga suurenes ka 15–74aastaste naiste hõive, umbes 8000 inimese võrra – töötute hulka lisandus neist 7000.

Registreeritud töötute arvu, eriti naiste hulgas, suurendas Ukraina sõjapõgenike lisandumine juba 2022. aastal (vt joonis 17). 2023. aasta teises pooles kerkis 25–54aastaste naiste ja meeste registreeritud töötuse määr enam-vähem samas tempos. Seejuures on registreeritud töötuse määr ka varem naiste seas enamasti kõrgem olnudki, sest naiste kaldumus ja motivatsioon ennast töötuna arvele võtta on suuremad. Lisaks paistab registreeritud töötuse andmetest silma, et kui vanemaealiste naiste töötus on püsinud terve praeguse majanduslanguse aja enam-vähem ühesugusena, siis vanemaealiste meeste töötuse määr on kahe aasta vältel kiirelt tõusnud, mida osaliselt selgitab töötleva tööstuse nõrk seis. Samuti kerkis viimase poole aasta jooksul väga järsult noorte registreeritud töötuse määr.

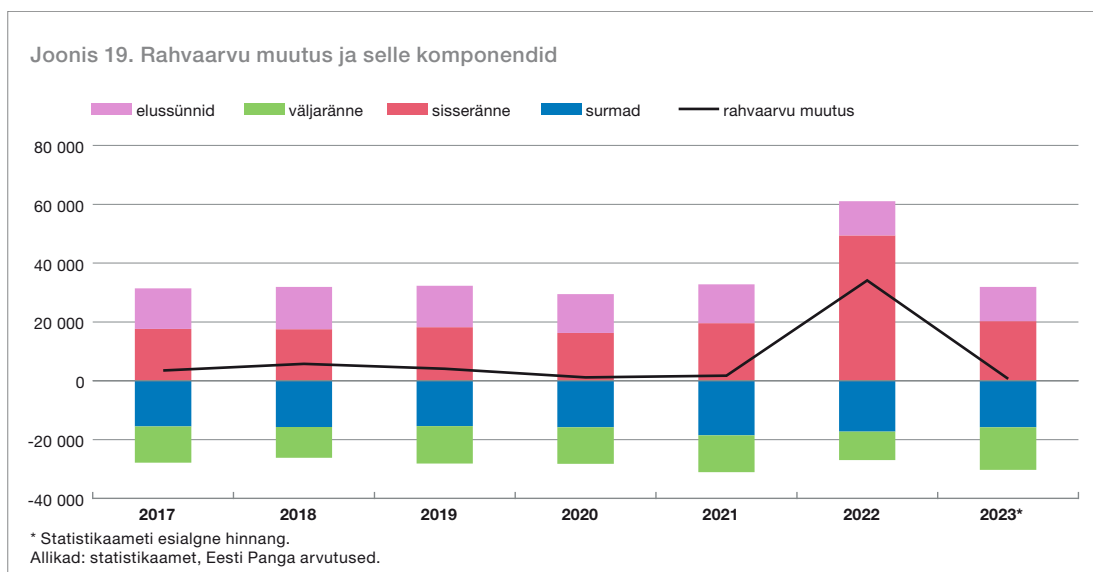
Möödunud aasta teises pooles 2022. aasta lõpuga võrreldes nii ulatuslikku töötuse määra tõusu nagu Eestis teistes Euroopa riikides aset ei leidnud (vt joonis 18). Töötuse määr kerkis küll ka meie lähiriikides

Leedus, Rootsis, Soomes ja Taanis, kuid see tõus jäi Eesti omast väiksemaks. Rootsis ja Soomes vähenes samal ajal ka majanduse maht. Euroalal ja Euroopa Liidu riikides keskmiselt jäi töötuse määr aasta võrdluses enam-vähem muutumatuks. Töötus kahanes riikides, kus majanduses mängib suurt rolli turismisektor, nagu Hispaanias, Kreekas, Küprosel ja Horvaatias.

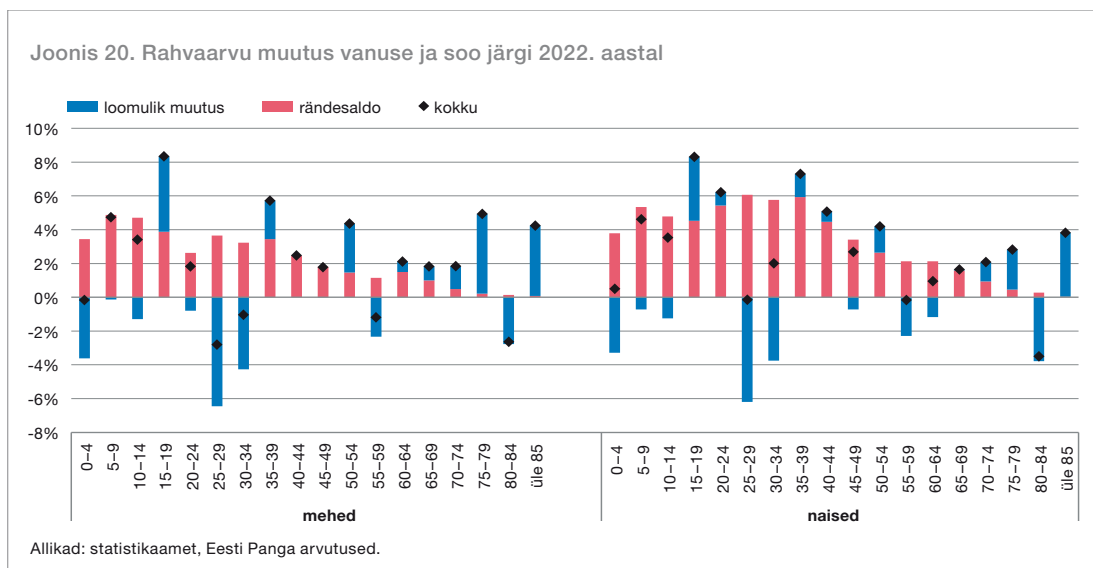

TÖÖJÕUPAKKUMINE

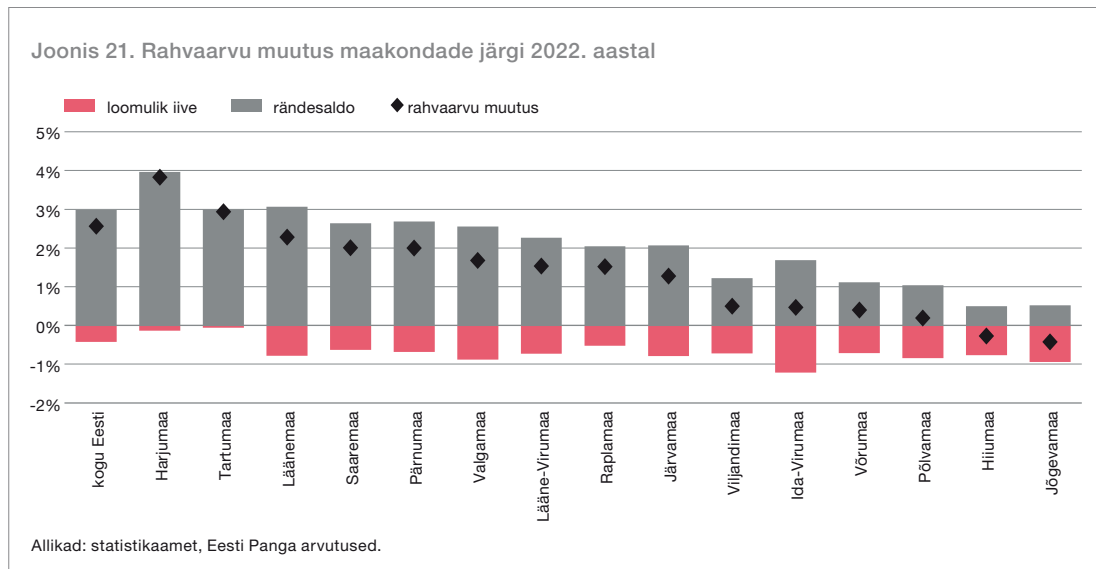
Tööturul osalejad ehk tööjõud on kõik tööealised elanikud, kes on kas tööga hõivatud või on töötud, aga otsivad aktiivselt tööd. Tööturul osalejate arv sõltub ühelt poolt tööealiste arvust, teisalt nende tööjõus osalemise aktiivsusest. Eesti elanike arv on alates 2017. aastast igal aastal vähesel määral suurenenud tänu sellele, et sissetõu välismaalt on ületanud väljarännet ja see on kompenseerinud rahvastiku loomulikku kahanemist. 2022. aasta oli väga erandlik, sest Eesti võttis vastu sõjapõgenikke Ukrainast. Tänu neile suurenes sissetõu ligikaudu 50 000 inimeseni ja rahvaarv kasvas kokku 2,6%. Statistikaameti esialgse hinnangu järgi normaliseerus olukord 2023. aastal nõnda, et hakkas meenutama sõjakriisi eelset aega, ja rahvaarv jäi ligikaudu samaks (vt joonis 19).

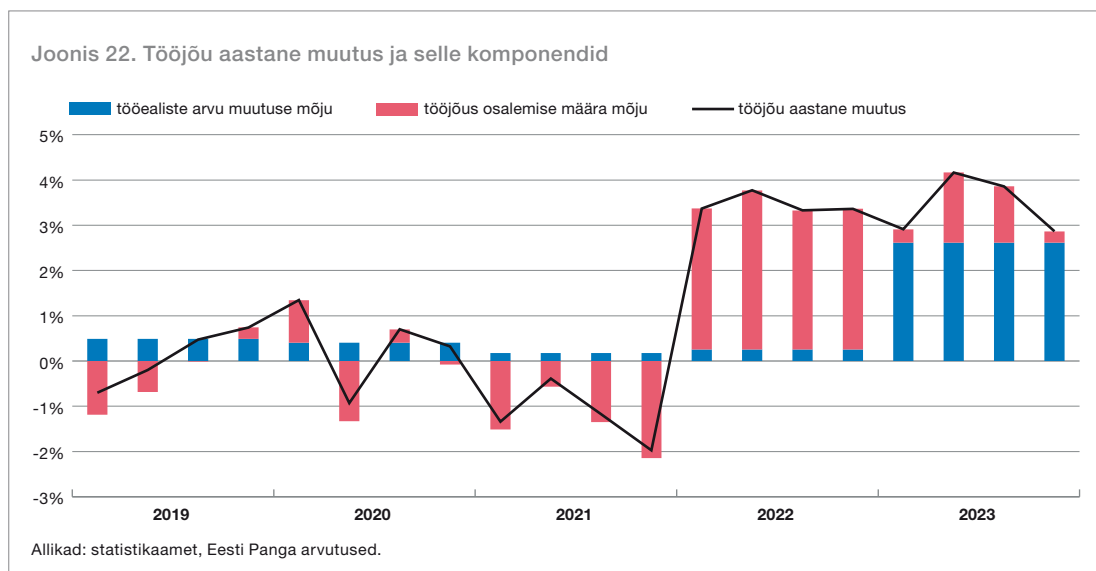
Tööealiste ehk 15–74aastaste arv suurenes 2022. aastal 26 377 inimese võrra ehk 2,7%. Täpsustatud andmete järgi rändas Eestisse sisse 38 600 ja Eestist välja 8600 tööealist inimest, mis tähendab, et välisrände mõjul suurenes tööealine rahvastik ligikaudu 30 000 inimese võrra. Neist 23 000 tulid Ukraina positiivsest sissetõuesaldost, ligikaudu 800 Euroopa Liidu riikidest ja 6200 kõigist ülejäänud maailma riikidest. Suhteliselt rohkem suurendas välisrände naiste arvu ja vanuseliselt oli see kaldu noorte poole. Kui 25–39aastaste seas puhverdas välisrände rahvastiku loomulikku kahanemist, siis koos välisrändega suurenes beebibuumi aastatel (2007–2010) sündinud 15–19aastaste noorte arv lausa 8% (vt joonis 20).

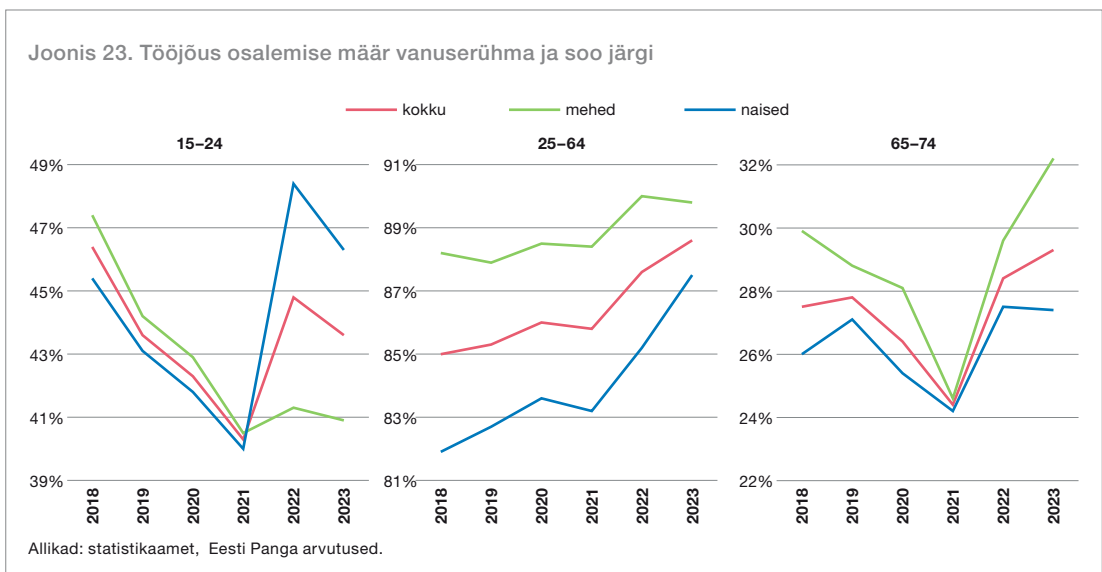
Rahvastiku muutused ei ole Eesti maakondade seas ühtlased. Võrreldes riigi tasandiga mõjutab maakondade rahvaarvu ka inimeste liikumine Eesti sees. 2022. aastal suurenes rahvastik tänu Eestisisesele ja välisrände kõiige rohkem ehk 4% võrra Harjumaal, 3% võrra Tartu- ja Läänemaal. Loomuliku iibe tõttu kahaneb rahvastik kõigis Eesti maakondades, kuid Harju- ja Tartumaal on sündide ja surmade arv peamiselt tänu rahvastiku struktuurile peaaegu tasakaalus (vt joonis 21).

2022. aasta jooksul toimunud rahvaarvu kasv kajastus tööjõu-uuringu meetodika tõttu andmetes alates 2023. aastast, sest uuringus laiendatakse hõive, töötuse jt hinnanguid aasta kestel 1. jaanuari tööealiste arvule. 2022. aasta torkab silma suure tööjõukasvu poolest, mille taga on aga tööjõus osalemise tõus. Kuna me teame, et aasta kestel tööealiste arv suurenes, on tööjõu kasv alahinnatud. 2023. aastal jätkus osalemismäära tõus, kuid statistikaameti andmetel vaibus rahvaarvu kasv. Seega suurenes tööjõu hulk Eesti majanduses ka 2023. aastal, kuid aeglasemalt kui joonisel 22 kajastuv hinnang.

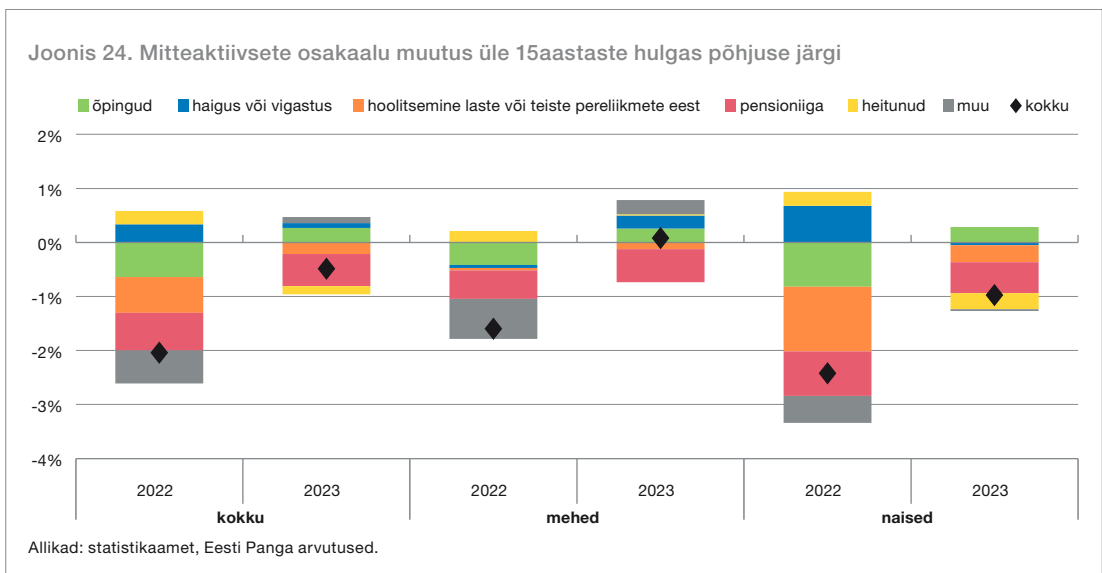

Tööjõus osalemise määr on Eestis kõrge, kuid sellest hoolimata kerkis see 2023. aastal veelgi (vt joonis 23). Aasta teises pooles ulatus see 74,1%ni (eelmisel aastal 73,6%). Kui 2022. aastal põhjustas tööjõus osalemise kasvu taastumine pandeemiaaegsest langusest 2021. aastal, siis 2023. aastaks ületas tööjõus osalemise kriiside-eelset taset. Erandiks oli 2023. aastal noorte osalemismäära langus, kuid selle taga oli väga madala osalemismääraga 15–19aastaste osakaalu väike kasv 15–24aastaste vanuserühmas ning

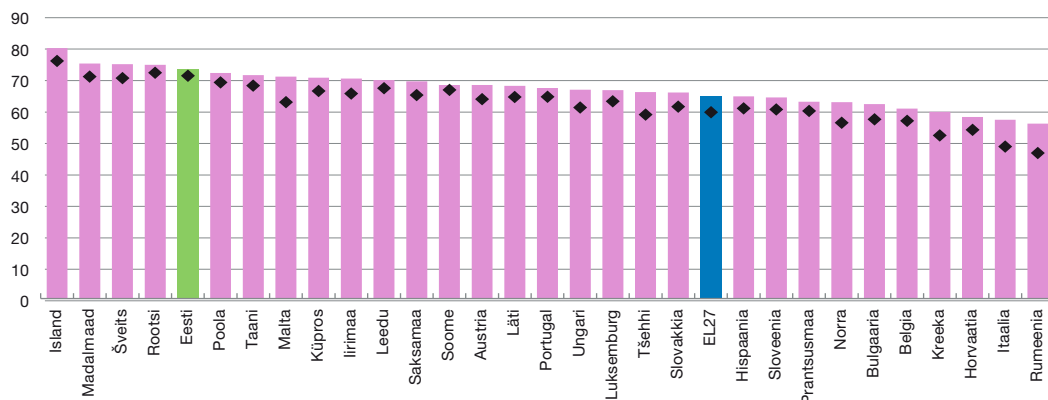
nende osalemismäära langus. Siiski on nimetatud vanusevahemik kitsas ja osalemismäära hinnangu usalduspiirid suhteliselt laiad. Kõige olulisema mõjuga oli 2023. aastal keskmises tööeas naiste ja vanemas eas meeste tööjõus osalemise määra tõus. Vanemaealiste tööjõus osalemise määra kasvu käsitleb ka taustinfo 2.

Mitteaktiivsete osakaal tööealiste seas kahanes 2023. aastal kõige rohkem nii meeste kui ka naiste seas pensionile suundunute vähenemise tõttu; naiste hulgas oli lisaks vähem laste või pereliikmete eest hoolitsejaid (vt joonis 24). Sellesse on oma panuse andnud rekordmadal sündide arv. Õpingute pärast tööturult eemal olijaid oli aga 2022. aastaga võrreldes rohkem, mis selgitab noorte väiksemat tööjõus osalemise aktiivsust.

Rahvusvahelises võrdluses on Eestis tööjõus osalemine endiselt väga suur: Euroopa Liidu riikidest jääb see alla vaid Rootsi ja Madalmaade omale (vt joonis 25). Kokku suurenes tööjõus osalemine Euroopa Liidus 2023. aasta viimases kvartalis aasta võrdluses 0,5 protsendipunkti ning naiste osalemismäär kerkis rohkem kui meeste oma.

Joonis 25. 15–74aastaste töajõus osalemise määr Euroopa riikides 2023. aastal (%)

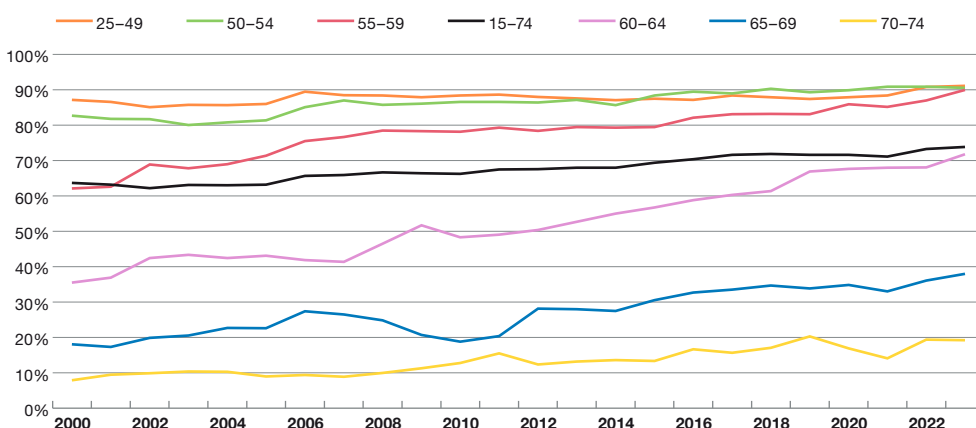
Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

Taustinfo 2. Vanemaealiste tööturul osalemine

Tööealiste 15–74aastaste inimeste töajõus osalemine, see tähendab töötamine või aktiivselt uue töö otsimine, on Eestis järjepidevalt suurenenud. Võrreldes sajandi algusega on töajõus osalemise määr kerkinud umbes 10 protsendipunkti võrra ning see on juba mõnda aega olnud Euroopa Liidu riikide seas kõrgeimate hulgas. Selle lisateema eesmärk on püüda selgitada, mis võiksid olla selle tagamaad, et meie vanemaealised elanikud aktiivsemalt tööturul osalevad.

Vanemaealiste töajõus osalemise järjepidev kasv on peamine põhjus, miks Eestis on töajõus osalemise määr teiste riikidega võrreldes väga kõrgele tõusnud (vt joonis T2.1). Esiteks on 55–59aastaste Eesti elanike tööturul osalemise kasvunud sama kõrgeks kui 25–54aastaste oma ja ulatub nüüd 90%ni. Teiseks osalevad 60–64aastased Eesti elanikud praegu tööturul kaks korda aktiivsemalt kui sajandi alguses. Samuti on peaaegu kaks korda kerkinud 65–74aastaste elanike tööturul osalemise määr.

Joonis T2.1. Töajõus osalemise määr vanuse järgi

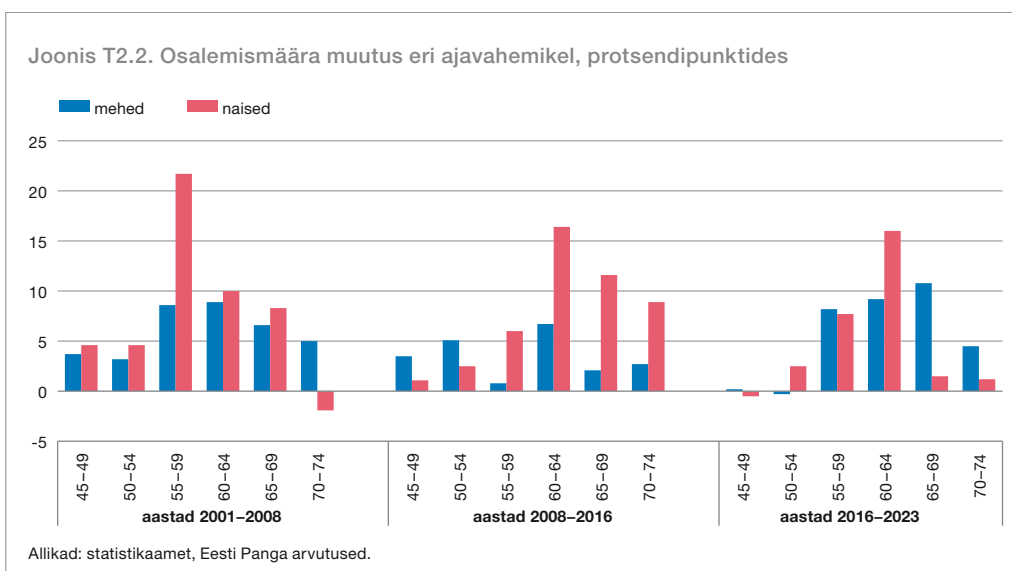

Allikas: statistikaamet.

Esiteks on üle 55aastaste inimeste töajõuturul osalemist kindlasti mõjutanud pensioniea tõus. Pensioniea tõusu 2001.–2023. aastal saab jagada kahte etappi. Alates 2001. aastast kuni 2016. aastani tõsteti naiste pensioniiga 58 eluaastalt 63 eluaastale, võrdsustades selle meeste omaga.

Alates 2017. aastast tõuseb kõigi pensioniiga järk-järgult kolme kuu võrra sünniaasta kohta ning jõuab 2026. aastaks nii meestel kui ka naistel 65 eluaastani. 2023. aastal jõudsid pensioniikka 1958. aasta viimases veerandis ning 1959. aasta esimeses pooles sündinud, kes said vastavalt 64 aasta ja kolme kuu või 64 aasta ja kuue kuu vanuseks.

2001.–2008. aasta vahemikus, kui naiste pensioniiga tõusis 58 eluaastalt 60 eluaastale, tegi hoogsa hüppe 55–59aastaste naiste töäjõus osalemise määr (vt joonis T2.2). 2008.–2016. aasta vahemikus, kus naiste pensioniiga tõusis 60 eluaastalt 63 eluaastale, oli osalemismäär tõus suurim vanusevahemikus 60–64. Kuna nendel perioodidel tõusis ka meeste töäjõus osalemise määr, ilma et nende pensioniiga oleks tõstetud, ei saa ilmselt kogu naiste osalemise kasvu pensioniea tõusuga selgitada. Siiski võib öelda, et see osa kasvust, mis meeste näitajat ületas, oli tõenäoliselt seotud pensioniea tõusuga. 2016.–2023. aastal tõusis nii meeste kui ka naiste pensioniiga 63 eluaastalt 64 eluaastale ning taas kerkis osalemismäär kõige rohkem vanusevahemikus 60–64. 2002. aastal jõustus ka võimalus suurendada oma vanaduspensionit, siirdudes pensionile üldisest pensionieast hilisemas vanuses.

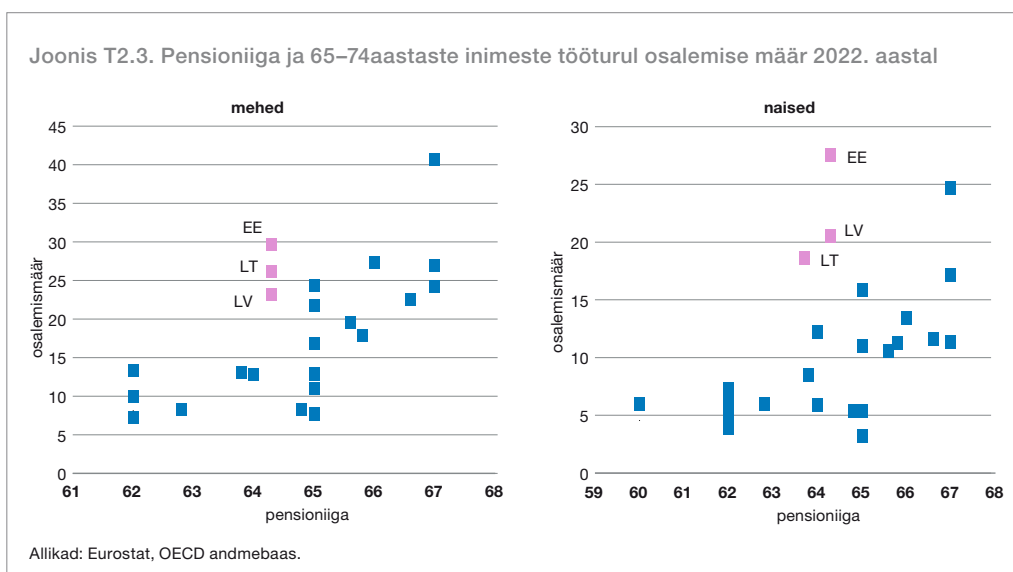

Sidudes omavahel pensioniea ja üle 65aastaste tööturu osalemismäär, ilmneb Euroopa riikide puhul nende näitajate vahel selge ja oodatult positiivne seos. Samas aga eristuvad naiste puhul selgelt Eesti ja teised Balti riigid (vt joonis T2.3). Ehkki nendes riikides oli naiste pensioniiga 2022. aastal 65 eluaastast madalam, oli 65–74aastaste naiste tööturul osalemise määr 2022. aastal kõigis kolmes Balti riigis üks Euroopa kõrgemaid, Eesti oma lausa kõige kõrgem. Meeste kõrgeim osalemismäär oli Islandil, kus pensioniiga on 67 eluaastat. Eesti omaga sarnast kõrget vanemaealiste meeste osalemismäär esines veel mitmes riigis.

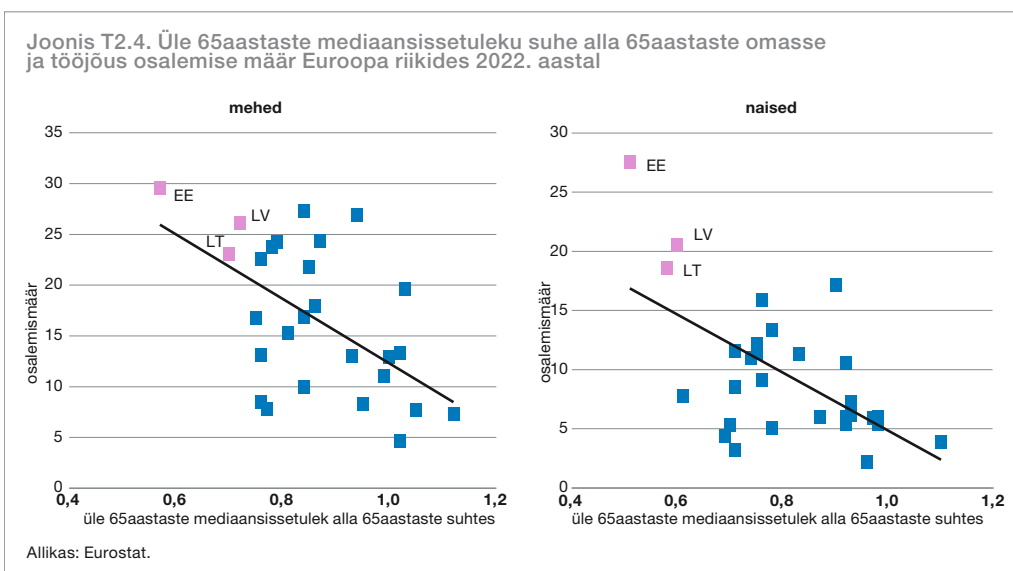
Teiste riikidega võrreldes suuremat kalduvust töötada veel pärast pensioniea saabumist kinnitab ka OECD pensionide andmebaas.⁴ Erinevalt enamikust teistest OECDsse kuuluvatest Euroopa Liidu riikidest on Eestis nii meeste kui ka naiste tegelik (efektiivne) tööturul väljumise iga kõrgem kui pensioniiga. Pensionieast kauem tööturul püsivimist võis 2022. aastal kas meeste või naiste puhul täheldada veel mõnes riigis,⁵ aga mitte meeste ja naiste seas korraga.

4 OECD andmestik Pensions at a Glance.

5 Meeste efektiivne tööturul väljumise iga on pensionieast kõrgem Tšehhis, Kreekas, Iirimaa, Portugalis ja Rootsis ning naiste efektiivne tööturul väljumise iga on pensionieast kõrgem Austrias, Poolas ja Leedus.

Üks põhjus, miks pensionieas töötada, on soov teenida suuremat sissetulekut. Pensionide asendusmäär⁶ oli 2022. ja 2023. aastal enamikus Euroopa riikides Eurostati andmetel 50–60% varasemast keskmisest teisest sissetulekust. Eestis oli pensioni asendusmäär 2023. aastal 46% ja seega pigem madalamate hulgas sellest hoolimata, et mitmel varasemal aastal olid pensionitõusud suured tänu erakorralistele pensionitõusudele ja pensioniindeksi kiirele kasvule. Peale madala pensioni asendusmäära on Eestis madalaim ka üle 65aastaste mediaansissetuleku suhe alla 65aastaste omasse (vt joonis T2.4).

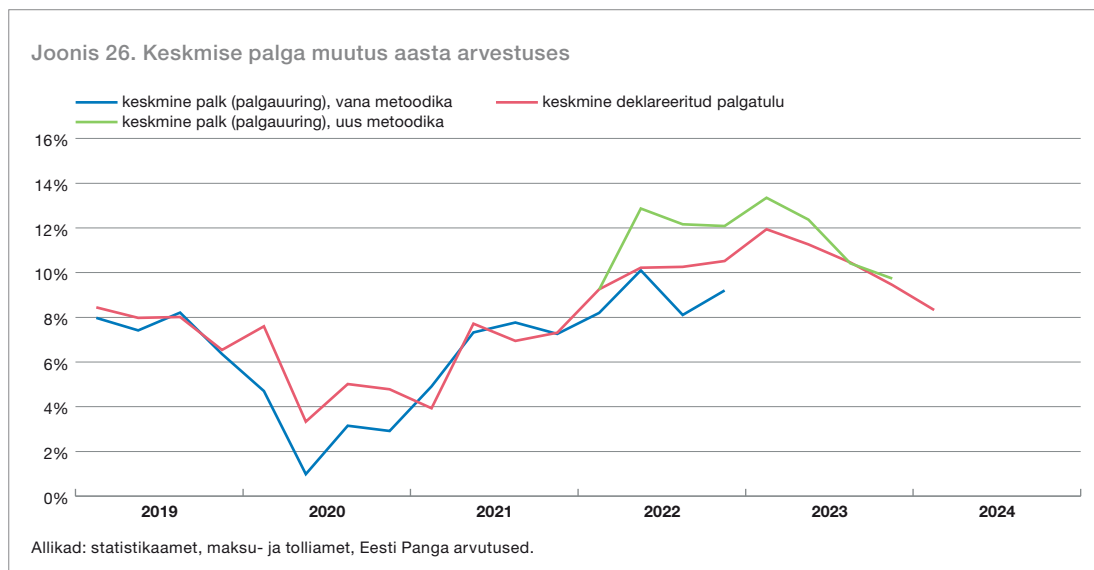
Kui võrrelda töötajõus osalemist ja üle 65aastaste suhtelist sissetulekutaset, ilmneb nende näitajate vahel negatiivne seos. Riikides, kus üle 65aastaste sissetulekud on suhteliselt väiksemad, on üle 65aastaste tööturul osalemise määr kõrgem. Kui meeste puhul asetseb Eesti andmepunkt Euroopa riikide trendijoonel läheduses, mis tähendab, et tegelik töötajõus osalemise määr ei erine oodatavast kuigi palju, eristuvad üle 65aastased Eesti naised teiste riikide trendist. Nende tööturul osalemise määr on isegi suhteliselt väikest sissetulekut arvesse võttes teiste Euroopa riikidega võrreldes väga kõrge.

⁶ Pensioni asendusmäär tähistab siin 65–74aastaste pensioni mediaanbrutosissetuleku suhet 50–59aastaste teisesse mediaanbrutosissetulekusse. Muudest sotsiaaltoetustest saadavat sissetulekut ei arvestata.

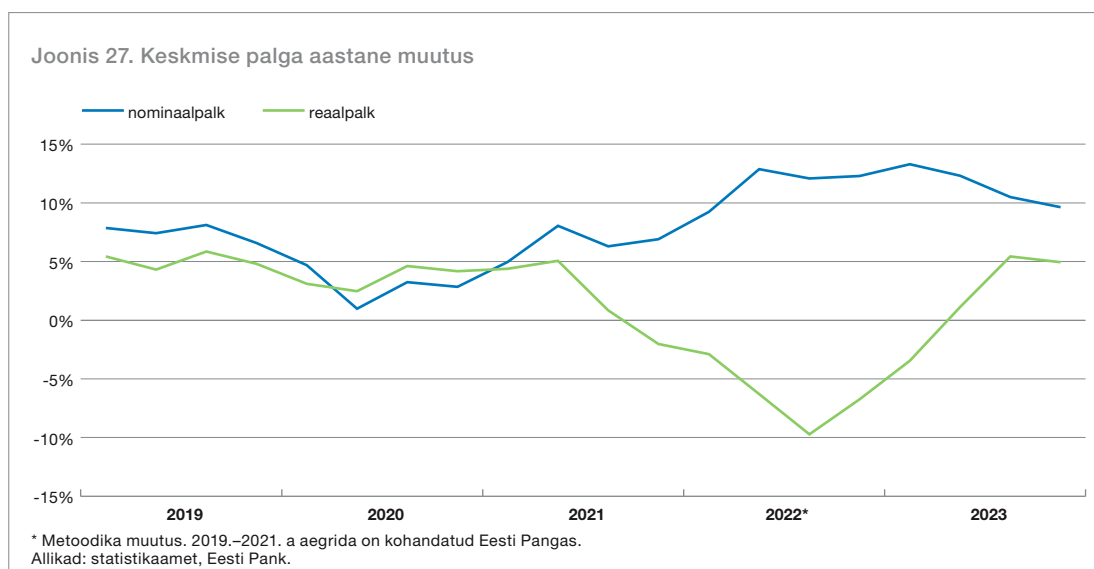
Nii pensioniea tõus kui ka väike sissetulek pensionieas, mis sunnib tööturul kaasa lööma isegi pärast pensioniea saabumist, aitavad selgitada, miks on Eesti vanemaealiste osalemismäär viimase kahe kümnendi jooksul kerkinud ja on Euroopa riikide võrdluses üks kõrgemaid. Siiski ei selgita need tegurid iseäranis naiste puhul kogu erinevust teistest riikidest. Tõenäoliselt mängivad siin lisaks rolli kultuurilised ja ajaloolised põhjused. Vanemaealiste naiste tööturul osalemise määr on pigem kõrge nendes riikides, kus ka nooremas eas naiste tööturul osalemise määr on kõrge; osalemismäära mõjutab seegi, kuidas on korraldatud lastehoid; kas maksu- ja pensionisüsteem soosib pensionieas töötamist; ja kas sotsiaalkindlustussüsteem võimaldab enne pensioniiga tööturult lahkuda.

KESKMINE PALK

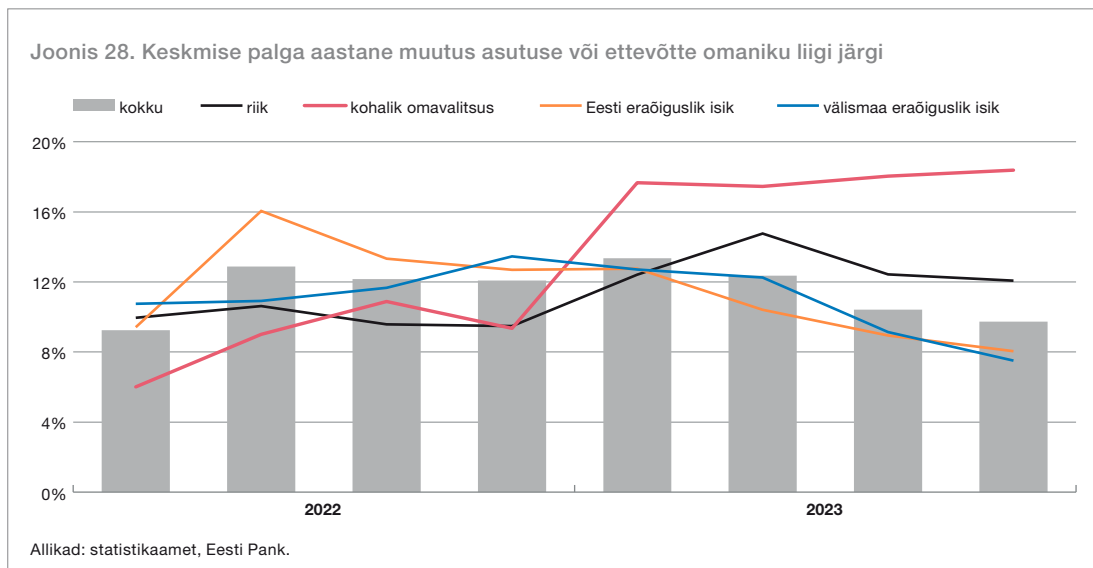
2023. aasta viimases kvartalis ulatus keskmine täistööajale taandatud brutokuupalk 1906 euroni ja selle mediaan 1578 euroni. Palgakasv 2023. aasta jooksul aeglustus (vt joonis 26) ning sellel on ilmselt mitu põhjust. Esiteks kahaneb tööjõu tootlikkus, mis on pikaajaliselt palgakasvu aluseks. Tarbijahindade inflatsioon on pidurdunud ning elukalliduse tõusu kompenseerimise palgasurve annab tõenäoliselt järele. Palgasurvet leevendab suurenev töötute arv vabade töökohade kohta, mis tähendab, et tööandjate läbivõime tugevneb. Samas on ka tegureid, mis palgakasvu toetavad, üheks neist miinimumpalga tõstmine: 2023. aastal 10,9% ja 2024. aastal 13,1% ehk 820 euroni.

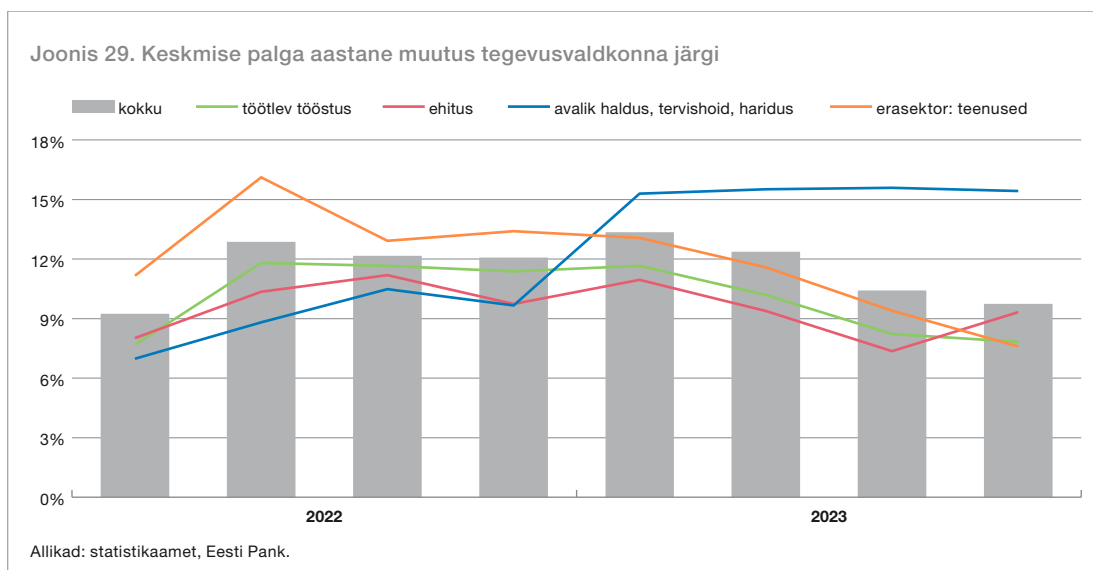
Olles alates 2021. aasta keskpaigast kuni 2022. aasta kolmanda kvartalini kahanenud ligikaudu 10%, hakkas reaalpalk 2022. aasta viimasesest kvartalist alates suurenema. 2023. aasta teises pooles kasvas reaalpalk aasta võrdluses veidi üle 5% (vt joonis 27). 2023. aasta lõpukvartaliks oli reaalpalk selle madalaimast tasemest alates suurenenud 7% ja jäi kriisieelsele tippasemele alla ligikaudu 4%. Reaalpalk ja selle muutused on vaid osa teguritest, mis tegelikult majapidamiste ostujõudu kujundavad. Kuna keskmine palk on taandatud täistööajale, siis võib koju viidavat palka mõjutada keskmise töökoormuse muutus. Üldisemalt mõjutavad sissetulekut veel ka see, kui suur osa elanikest palka teenib ning milline on majapidamiste teiste oluliste sissetulekuallikate, näiteks vanaduspensioni kasvumäär.

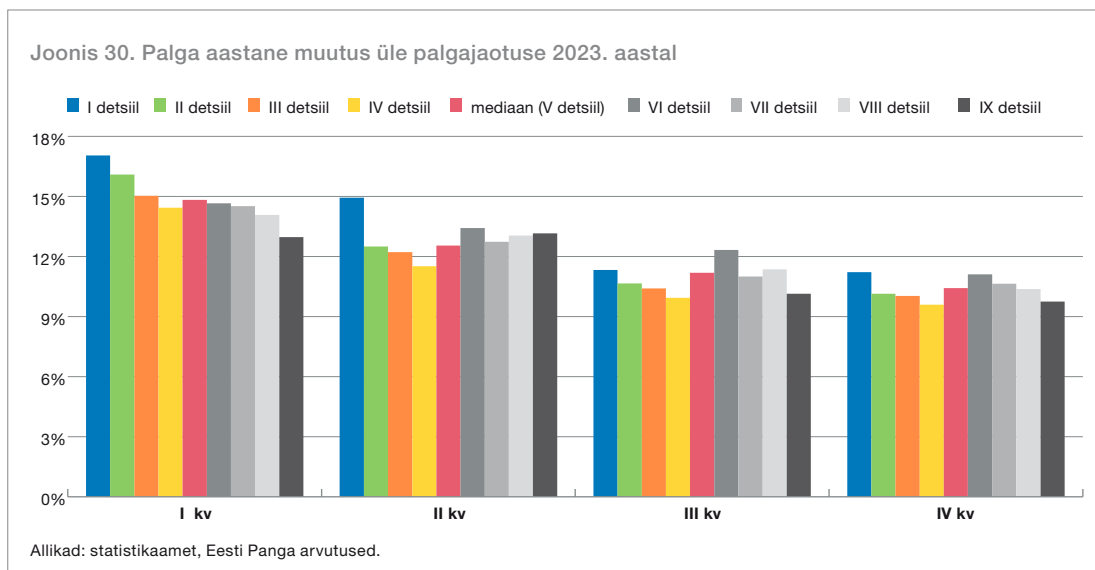
Jõustunud kollektiivsete palgakokkulepete mõjul kiirenes palgakasv 2023. aasta esimeses pooles tööandja omaniku arvestuses kohalike omavalitsuste ja riigi haldusalas. See, et palgakasv esimeses kvartalis omavalitsuste asutustes kiirenes, peegeldas eelkõige õpetajate palga alammäära tõstmist 23,9%. Teises kvartalis näitas see riigi haldusalas tervishoiutöötajate tunnipalga alammäära 20% tõusu. Erasektoris, eriti Eesti omanikega eraettevõtetes palga kasvutempo 2023. aasta jooksul aeglustus (vt joonis 28).

Tegevusalade järgi püsis palgakasv 2023. aasta teises pooles tervishoius, hariduses ja avalikus halduses kokku 15% piirimal, kuid seda põhiliselt tänu aasta esimese poole palgakokkulepetele. 2024. aasta alguses, kui need välja taanduvad, on oodata ka avaliku sektori palgakasvu märkimisväärset aeglustumist. Aasta kestel aeglustus palgakasv nii teenuste sektoris kui ka tööstus- ja ehitussektoris ning ulatus aasta viimases kvartalis 8–9%ni (vt joonis 29). Tegevusaladel, kus hõive kahaneb, võib keskmise palga kasvu suurendada töötajaskonna struktuurimuutus, sest ettevõtetel on suurem motivatsioon palgal hoida erioskustega töötajaid, keda on keerulisem taas värvata ja kulukam koolitada, kui nõudlus taastub.

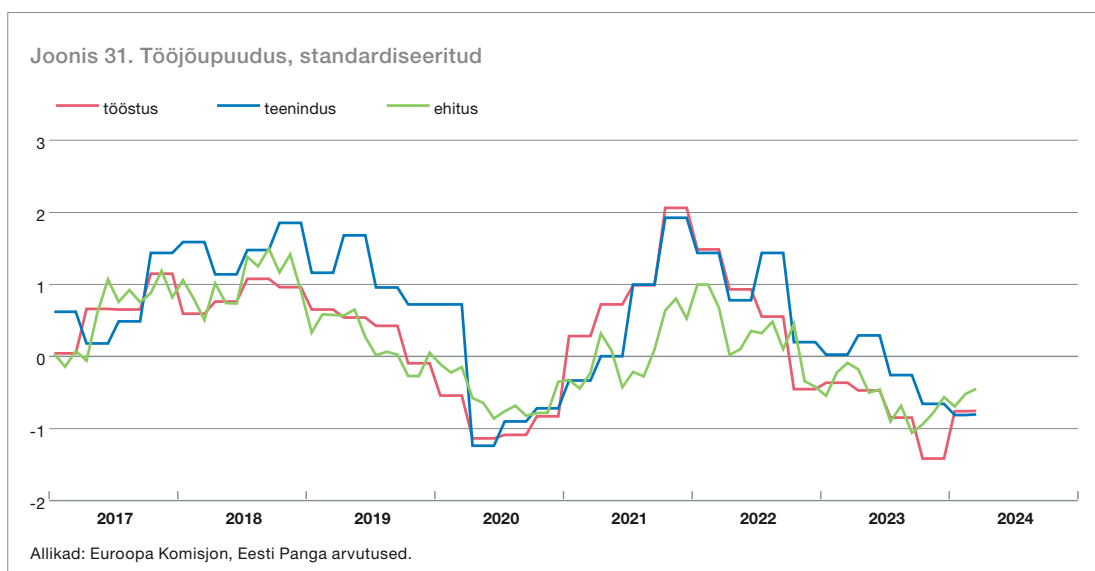

2023. aasta teises pooles oli palgakasv aasta võrdluses üle palgajaotuse suhteliselt ühtlane (vt joonis 30). Miinimumpalga ligi 11% tõusu mõju tuli rohkem esile aasta esimeses pooles, aasta teises pooles enam

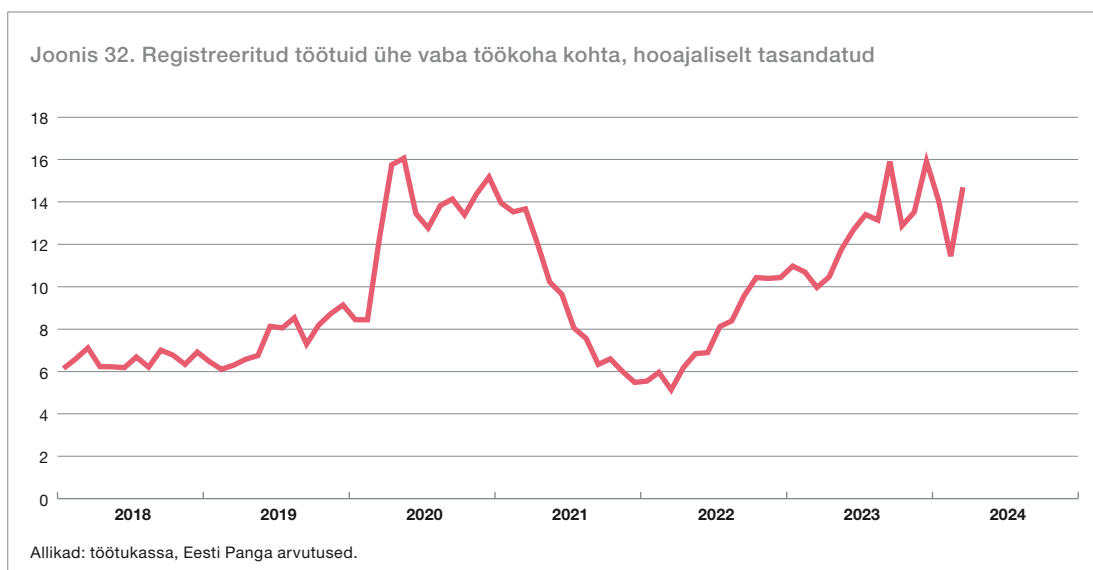

mitte – võrreldes aasta esimese poolega aeglustus nii madalamate kui ka kõrgemate palkade kasv. Tuleb siiski silmas pidada, et andmed ei luba jälgida, mil määral muutus mullu teatud detsiili kuuluva töötaja palk, vaid kõigest palgajaotuse muutumist.

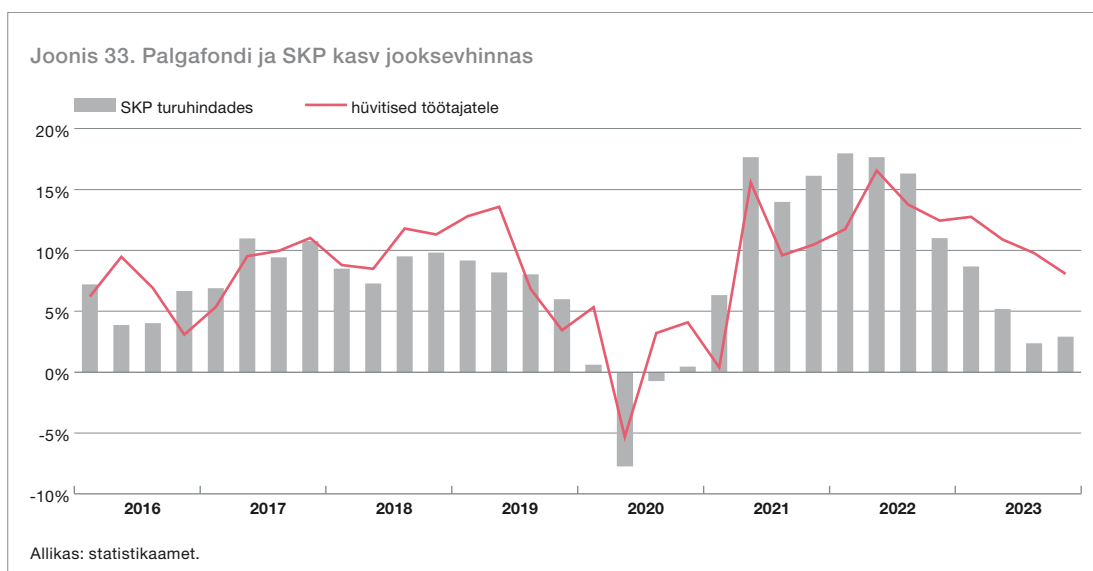
Konjunktuuriinstituudi küsitluse järgi oli töötleva tööstuse ja ehituse tööandjate tunnetatud tööjõupuudus 2023. aasta jooksul langustrendis; teenuste sektoris hakkas see vähenema hiljem, aasta keskel, nii nagu hõivegi (vt joonis 31). Töötlevas tööstuses tõi 2024. aasta algus ja ehituse puhul juba 2023. aasta lõpp väikese tõusu, mis võib olla märk langustrendi murdumisest. See, et tööjõupuuduse tunnetus on allpool ajaloolist keskmist, tähendab, et palgaskasvurive, mis tekib raskusest leida uusi töötajaid, on keskmisest väiksem. Tööjõupuuduse tunnetuse suurenemine võib aga märku anda sellest, et tööandjad on hakanud uusi töötajaid otsima ning on seega majandustsükli indikaatoriks.

Lisaks tööandjate küsitlusele viitab tööjõupuuduse kahanemisele ka töötajate arvu suhe vakantside omasse. Et alates energia- ja sõjakriisi puhkemisest on suurenenud registreeritud töötute arv ja samal ajal kahanenud vakantside oma, on ühe vaba töökoha kohta järjest rohkem töötuid (vt joonis 32). See tähendab, et tööandjatel on lihtsam töötajaid värvata – eeldatavasti laekub konkurssidele rohkem avaldusi. Taseme poolest on selle näitaja olukord sarnane koroonaviiruse kriisi ajaga 2020. aastal.

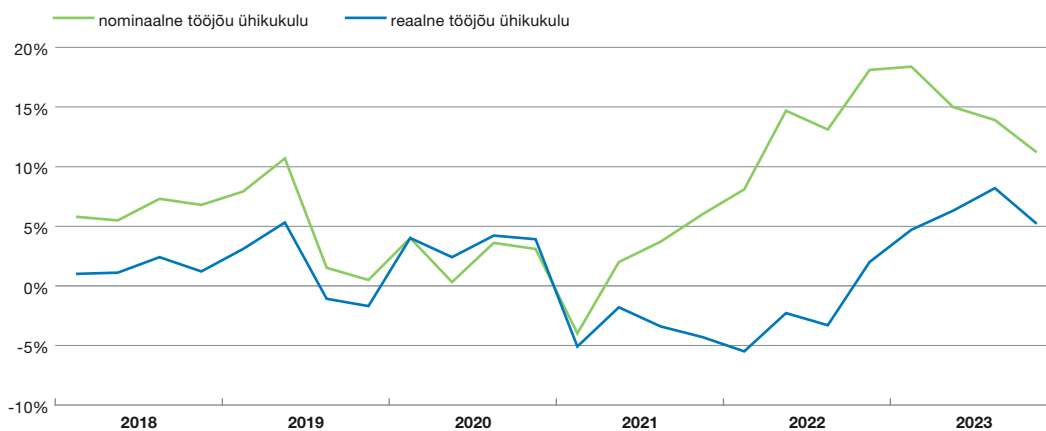

Kuigi 2023. aasta jooksul tööjõutulu ehk palgafondi kasv pidurdus, suurenes aasta teises pooles selle kasvu erinevus jooksevhinnas mõõdetud SKP omast (vt joonis 33). See tähendab, et kapitali osa ehk kasumi ja põhivara kulumi osa SKPs kahanes ja tööjõu oma kasvas. Selle taga oli Eestis loodud lisandväärtuse hinnakasvu aeglustumine ja mahu kahanemine. Taseme poolest ületas tööjõutulu osa SKPst 2023. aasta lõpuks koroonaviiruse kriisi aegset kõrgtaset. Ühelt poolt on kehvadel aegadel tööjõutulu osakaalu tõus tegelikult tavapärane – ettevõtted puhverdavad ajutist langust kasumi kahanemisega, sest töötajate koondamine on kallid. Siis, kui majanduse hoog taastub, on taas töötajaid tarvis, ent nende värbamine ja koolitamine on kulukas ja võtab aega.

Tööjõukulu eeliskasv majanduses võib kahjustada eksportivate ettevõtete konkurentsivõimet välisurgudel ja kahanev kapitali tootlikkus võib vähendada Eesti kui tootmise asukohariigi atraktiivsust. Tööjõukulu osakaaluga väga sarnane näitaja on reaalse tööjõu ühikukulu, mille kasvu alusel mõõdetakse palga ja tööjõu tootlikkuse suhte muutumist ajas. 2023. aasta teises pooles kiirenes reaalse tööjõu ühikukulu kasv 6,7%ni aasta esimese poole 5,5%lt (vt joonis 34). Eestis toodetud ühe ühiku lisandväärtuse tööjõukulu kasv aga aasta teises pooles aeglustus, sest palgakasv aeglustus.

Joonis 34. Tööjõu ühikukulu aastane muutus

Allikas: statistikaamet.

Taust 3. Seos tootlikkuse ja hõive struktuurimuutuse vahel

Eesti majandust on viimastel aastatel iseloomustanud pikka aega kestnud langus, kuid sellest hoolimata on hõive püsinud suur. See vastuolu paneb küsima, kas majanduslanguse tõttu on inimesed võtnud vastu töökohti väiksema tootlikkusega valdkondades, et neil kriisi ajal igal juhul töö oleks. Andmed näitavad, et nii see ei ole: pigem on hõive kasvanud rohkem neis valdkondades, kus tootlikkus ja palk on suuremad. Ehk majanduskriisi ajal on hõive tegevusalade struktuurimuutus toetanud majandusarengut.

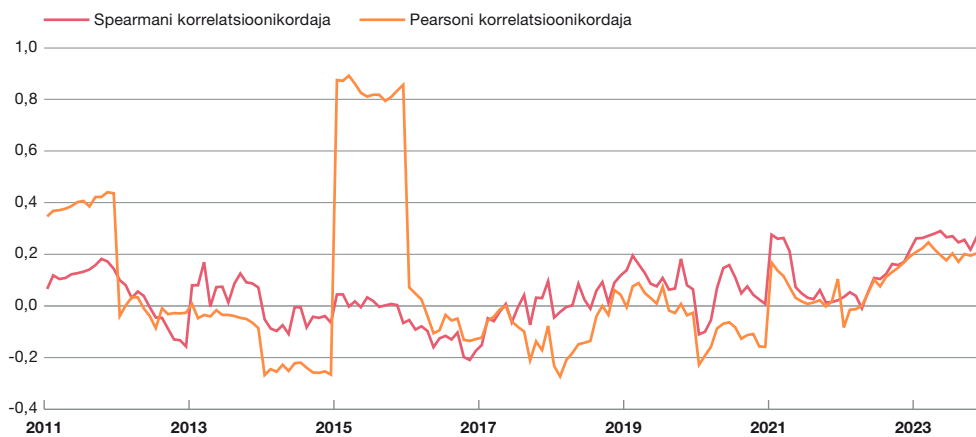
Analüüsis on kasutatud maksu- ja tolliameti andmeid töötajate arvu ja palga kohta 64 tegevusalal ning statistikaameti andmeid lisandväärtuse kohta samuti 64 tegevusalal.

Vaatleme seoseid nii Pearsoni korrelatsioonikordaja kui ka Spearmani astakorrelatsioonikordaja abil. Pearsoni korrelatsioonikordajat võivad mõjutada üksikud erandlikud vaatlused ja seetõttu on kasulik vaadata mõlemat näitajat. Oodatavalt ei selgita tegevusala palgad ega tootlikkus väga suurt osa hõive struktuurimuutusest ja seetõttu ei ole korrelatsioonikordaja absoluutväärtus suur. Arvestades ühe perioodi vaatluste arvu ehk vaatluse all olevate tegevusalade hulka, võib statistiliselt oluliseks lugeda korrelatsioonikordajaid, mille absoluutväärtus on vähemalt 0,25. Teisalt vaatleme siin registriandmeid, milles ei ole valimist tulenevat juhuslikkust, mis tähendab, et saadud hinnangud kehtivad üldkogumi kohta sellest hoolimata, kui suur või väike on leitud korrelatsioonikordaja.

Joonisel T3.1 on esitatud seos tegevusala hõive aastase muutuse ja aastataguse tootlikkuse vahel. Jooniselt on näha, et tegevusala hõive kasvu ja tööjõu tootlikkuse vahel on olnud viimase aasta jooksul positiivne seos. Teiste sõnadega on töötajad liikunud keskmiselt tootlikumatele tegevusaladele, kuid arvestades ka korrelatsioonikordajate absoluutväärtust, on sellise struktuurimuutuse mõju majanduskasvule ikkagi väga väike. Alternatiivselt on võimalik arvutada, kui palju hõive struktuurimuutus tootlikkust suurendab: mullu suurendas hõive struktuurimuutus tootlikkust töötaja kohta ligikaudu 0,3%.

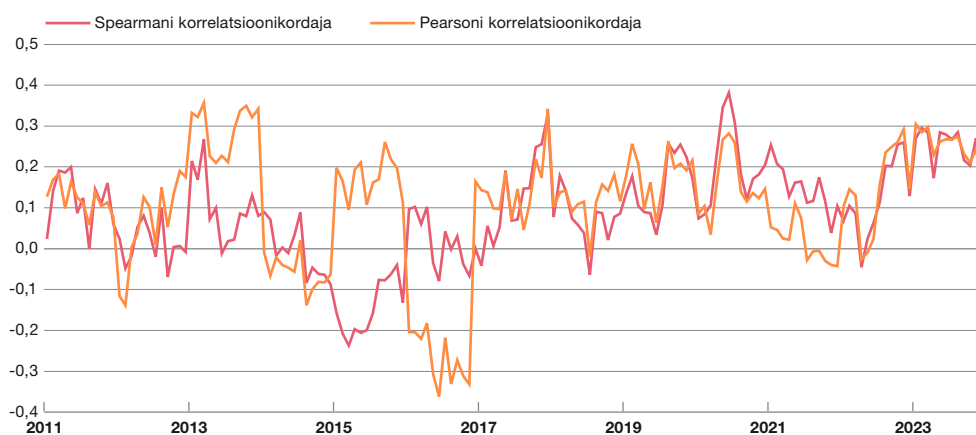
Joonisel T3.2 on esitatud seos tegevusala hõive aastase muutuse ja aastataguse palgataseme vahel. Andmed näitavad, et tööjõud on ajas liikunud kõrgema palgaga tegevusalade suunas ja nii jätkus see ka 2023. aastal. Hõive kasvu ja palga vahel olevad korrelatsioonikordajad on absoluutväärtuselt suuremad kui hõive kasvu ja tootlikkuse seose puhul. 2019.–2022. aastal lisas hõive struktuurimuutus keskmisele palgale 0,4–0,7% aastas. Mullu oli keskmine efekt väiksem, ligikaudu 0,2% aastas.

Joonis T3.1. Seos tegevusala tootlikkuse ja hõive osakaalu muutuse vahel

Allikad: maksu- ja tolliamet, statistikaamet, Eesti Pank.

Joonis T3.2. Seos tegevusala palga ja hõive osakaalu muutuse vahel

Allikad: maksu- ja tolliamet, Eesti Pank.

Analüüs näitab, et hõive on majanduskriisi ajal osutunud tugevamaks valdkondades, kus on suurem tööjõu tootlikkus ja ka suuremad palgad. Samas selgitab hõivemuutuse ja palga või tootlikkuse vaheline seos majandusnäitajate muutusest väga väikest osa.